

Nr. 37.
DISSE^TRATI^O THEOLOGICA

DE

QUÆSTIONE CONTROVERSA,

An Conjugium primæva ejus institutione salva, inter
plures, quam duos, maritum scilicet unum, &
unam uxorem, esse possit?

Quâ cumprimis

LOCUS MATTHÆI XIX. v. 9.

A COMMENTIS

THEOPHILI ALETHÆI,

Quibus

IN SUO DISCURSU POLITICO

DE POLYGAMIA,

ejus sensum genuinum pervertere laboravit,

vindicatur:

THESIBUS DE CONJUGIO,

ex

JOHANNIS MUSÆI,

SS. Theol. D. & P. P.

prælectionibus, publicis & privatis, desumptis,

per modum Appendix adjecta,

& sub ejusdem præsidio

ventilationi publica exposita

M. TOBIA NICOLAO Herkog /

Aggeripontano,

in auditorio Theologico

ad d. Maij. Anno M. DC. LXXV.

Recusa Anno 1703.

J. VI. 35. a L. 57.

Coll. diss. A
50, 57

DIESER STADTJESSE

DE

CONTRARIO

AN COMPTONIUS ET C. V. T. IN

33. ANNO 1611. LIBRIS.

IN 200 DISCURSIS POLITICIS

XIX. TANTAM SCVL

COMMUNICAT

LENTHIA IMPERIUM

IN 200 DISCURSIS POLITICIS

DE POLYGYRO

THEORIA DE CONVIVIO

JOANNIS MESTE

22. TYP. D. 1611. P.

LIBRIS. ET PICTIS. A. 22. 1611. P.

PER EDITIONES. LIBRIS. 1611. P.

ET PICTIS. LIBRIS. 1611. P.

LIBRIS. ET PICTIS. LIBRIS. 1611. P.

AGRICOLA. M. T. M.

1611. P.

LIBRIS. ET PICTIS. LIBRIS. 1611. P.

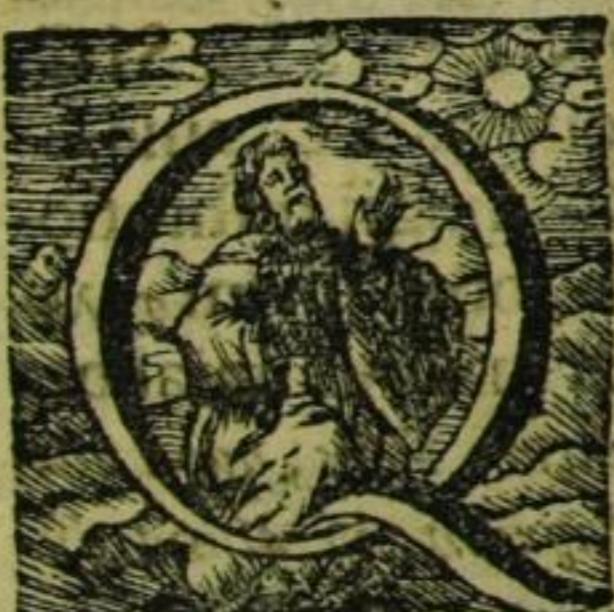
LIBRIS. ET PICTIS. LIBRIS. 1611. P.

1611. P.

QUÆSTIO:

An Conjugium, primævâ ejus institutione salvâ, inter plures, quâm duos, unum maritum scilicet, & uxorem unam, esse possit?

I.

Uid primævâ Conjugii institutio importet, omnium certissimè discitur ex ejus explicatione, Matth. XIX. v. 5. & seqq. ab ipsomet Christo, qui ipsa veritas est, traditâ.

II. Ad eam verò tradendam Servatori ansam præbuerant Pharisei, dupli

quæstione ipsum tentantes: Una, an liceat homini dimittere uxorem qualibet ex causa? Altera: Cur Moses preceperit libellum repudii dare, & dimittere uxorem, si illam dimittere non liceat?

III. Quæstionis utriusque solutionem accersit Christus scitè admodùm ex primæva Conjugii institutione, velut ex genuino & proprio illarum principio ac fundamento. Neque enim, an & quibus ex causis vinculum conjugale solvi, & uxor à marito separari possit, aliunde rectius cognosci & dijudicari potest, quâm ex ipsa conjugii & vinculi conjugalis natura, quam primæva Conjugii institutio sancit & in suo esse specifico constituit.

IV. Ad priorem responsurus: Annon, inquit, legistis, quôd is, qui fecit ab initio (hominem) masculum & fæminam fecit eos? & dicit: Propterea relinquet homo patrem & matrem, & adglutinabitur uxori suæ, & erunt duo in carnem unam; ostenditque, vi hujus institutionis, maritum & uxorem esse à Deo nexu ita indissolubili inter se conjunctos, ut eos separare nemini ho-

A 2

mi-

minum liceat, nisi, ut posteà docet, in casu adulterii. *Quod ergo, ait ibidem, Deus copulavit, homo ne separet.*

V. Ad posteriorem vero respondet, Mosen non præcepisse, velut rem, suâ naturâ indifferentem & licitam, ut uxorem quacunque ex causa vir, dato ei libello repudii, à se dimittat & separet, sed tantum permisisse hoc, ut rem, in se quidem illicitam, & cum primæva Conjugii institutione pugnantem, sed quæ ob Judæorum σκληροπαρδιαν, & ad vitanda majora mala, ferenda esset. INITIO enim, & si ad primævam institutionem respicias, NON FUISSE SIC, i.e. non licuisse viro dimittere uxorem quavis ex causa.

VI. Quām longè autem à primæva Conjugii institutione absit recepta apud Judæos, & à Mose, ob illorum σκληροπαρδιαν, tolerata consuetudo dimittendi uxores qualibet ex causa, ostensurus, ait porrò: *Dico autem vobis, quod qui cunque repudiaverit uxorem suam, nisi ob stuprum, & aliam duxerit, is committit adulterium, & qui repudiatam duxerit, is adulterium committit;* significans, utrumque pugnare cum illa, nempe dimittere uxorem; & ducere aliam. Illud quidem: quia, vi primævæ institutionis, vir debet relinquere patrem & matrem, & adherere uxori sue nexu ita indissolubili, ut nec marito ab uxore, nec uxori à marito se separare liceat, nisi ob stuprum. Confer *Marc. X. n. 12.* & *Luc. XVI. 18.* Hoc vero: quia, vi ejusdem, maritus & uxor non sunt duo, sed unacaro, ut simul ac maritus ducit aliam uxorem, vel uxor dimissa nubit alii viro, caro una esse desinat, torum conjugalem violent, & adulterii culpam incurvant, quos in unam carnem Deus conjunxerat: Vir quidem per commixtionem carnalem cum alia muliere, vinculo conjugali cum uxore dimissa adhuc manente; uxor dimissa autem per commixtionem carnalem cum alio viro, manente adhuc vinculo conjugali cum marito priori.

VII.

3.

VII. Quod si verò, vi primævæ institutionis, nec viro
uxorem dimittere, & aliam ducere; nec uxori dimissæ nu-
bere alii viro licet, citra adulterii culpam, uti Christus d.l.
docet: verba enim: *ab initio non erat sic*; & sequentia hæc:
Ego autem dico vobis, quod quicunque dimiserit uxorem suam, haud
dubie digitum intendunt ad primævam Conjugii institu-
tionem; quid aliud hinc sequitur, quam, vi primævæ insti-
tutionis, tantum duos debere matrimonio jungi, & in u-
nam carnem esse, & quemadmodum, qui dimissa uxore du-
cit aliam, per hoc violat torum conjugalem, & adulterium
committit, quod uxore adhuc vivente (licet dimissa, vinculo
conjugali tamen adhuc sibi conjuncta) aliam dicit, & car-
naliter se cum ea commiscet; ita alium quemvis polygamum
multo magis violare torum conjugalem, & committere
adulterium, quod uxore prima vivente, sibiique non solum
vinculo conjugali, sed & toro adhuc conjuncta, dicit aliam, &
cum utraque se carnaliter commisceret. Est enim, ex parte
vinculi conjugalis, utrobique pars ratio: cùm uterque uxo-
ribus duabus vinculo conjugali sit obstrictus. Unde si is, qui
uxori dimissæ, cui vinculo conjugali adhuc obstrictus est,
aliam ei superinducit, superinducendo illam adulterium
committit, ille etiam, qui uxori, vinculo conjugali & simul
toro sibi conjunctæ, superinducit aliam, superinducendo il-
lam committet adulterium. Ubi enim eadem militat ratio
legis, ibi & legem eandem locum habere necesse est. Ex
parte copulæ carnalis autem major ratio est, cur torum
conjugalem violet & adulterium committat, qui simul uxo-
rem priorem, & alteram superinductam in toro habet, &
cum utraque consvescit, quam qui unam tantum habet in
toro, ab alterius consuetudine conjugali autem abstinet.
Nam consuetudo & copula carnalis viri unius cum uxo-
ribus duabus pugnat è diametro cum unitate & inviolata

sanitate tori conjugalis, neque unum, sed duos toros habet, qui uxoribus duabus consuescit, quorum uno alter violatur. Consuetudo autem & copula carnalis viri, qui uxori dimissæ superinduxit aliam, cum una & sola superinducta, non pugnat cum unitate tori conjugalis, nisi secundum quid & ex parte vinculi conjugalis, quo uxori dimissæ adhuc conjunctus est: neque duos, sed unum torum habet, qui uni tantum consuescit, propre loquendo: cùm ab altera toro separatus sit. Ubiautem major militat ratio legis, ibi & legem magis valere necesse est.

IIX. Hic vehementer se torquent Polygamias propugnatores moderni, & inter illos Auctor **POLITICI**, ut inscribitur, **DISCURSUS DE POLYGAMIA**, qui se **THEOPHILUM ALETHÆUM** vocat, nomine, uti videtur, ficto, sibique minimè congruo. In Discursu enim toto nihil agit minus, quam ut Θεόφιλον, h.e. **DEI amantem** se præbeat, & τῷ αληθέου, h.e. dicendæ veritati studeat. Cum primis vero ut vim argumenti, quod ex Matth. XIX. v. 9. deduci, & Polygamiæ propugnatoribus opponi solet, elidat & evertat, omnem movet lapidem. Videt enim, eo jugulum peti causæ pessimæ, cuius patrocinium in se recepit: nempe tantum abesse, ut Polygamia simultanea virilis juri naturæ & gentium, juri divino, ut & juri Civili contrarietur, ut potius cum omnibus exactissimè concordet, adeò ut non tantum omnes homines insinuerit delinquant, sed præcipue Magistratus, cum Politicus, tūm Ecclesiasticus enormiter, & hodie post tantam lucem (si tenebræ lux sunt) ex hoc discursu omnibus legentibus ortam, inexcusabiliter in omnia jura peccat, qui illam improbare, impugnare, impedire, capitaliter prohibere, vel non omnibus modis promovere velit. Si enim vi primævæ institutionis, Matth. XIX. à Christo declaratae, Conjugium tantum inter duos esse debet, maritum unum, & unam uxorem, & adulterium committit, quisquis

3.

quis uxori uni superinducit aliam; sequitur ultrò; polygamiam, ut cum primæva institutione, ita & cum jure naturæ ac divino pugnare. **Conjugium** enim est juris naturæ, nec aliter per naturam, aliter ab auctore naturæ, DEO, verbis expressis, sed modo eodem utrobiq; institutum est, ut in Thefibus de **Conjugio** ostensum fuit: & ipsa institutio divina, ejusque à Christo tradita explicatio habet vim juris divini, legisque, quoad specificationem actus obligantis, ut qui inire volunt matrimonium, eo modo, quo divinitus institutum est, non aliter, illud inēant.

IX. Author quidem *Discursus de Polygamia* pag. 79. num. LXXIII. perswasum sibi habet, ex novo fœdere sive ex Scriptura Novi Testamenti nulla argumenta contra Polygamiam posse deduci. Sed fallit, aut fallitur. Quia enim Polygamia venditatur pro Conjugio, de natura autem conjugii ex eius primæva institutione ferendum est judicium, certè primaria sedes controversiæ de Polygamia, an legitimum & primævæ institutioni conforme conjugium? an vero adulterina & cum primæva conjugii institutione pugnans unius viri cum pluribus uxoribus conjunctio atque commixtio sit? constituenda est in ipsa primæva institutione Conjugii, & hinc petenda sunt argumenta. Primæva autem institutio Conjugii in Scriptura Novi Testamenti à Christo ipso explicata est clarius, quamlibet locorum in Scripturis V. T. Quidni ergo ex novo fœdere & contenta in eo explicatione primævæ institutionis Conjugii hanc in rem deduci possint argumenta solida?

X. Dicit, in *Novo Testamento* nullas marias leges latas, sed quisquid est peccatum in *Novo*, etiam esse & fuisse peccatum in *Veteri Testamento*. Et. Quia igitur lex non dicit, quoniam concupisces plures uxores, se non prohibet πλευρας εσσιται dicit, non tamen concupisces alterius uxorem, ubi prohibet πλευρας εσσιται πλευρatum, unde scimus, πλευρας εσσιται esse peccatum. Et.

XI. Sed

XI. Sed ratio hæc planè lubrica est. Quemadmodum enim non inficiamur, in Novo Testamento nullas novas leges latas esse, sed quicquid est peccatum in Novo, etiam esse & fuisse peccatum in Veteri Testamento: ita nec Auctor diffiteri potest, veteres leges à Christo explicatas, & à traditionibus Pharisaicis ac ~~quod~~ liberatas esse. Ita enim sub finem citati n. LXXIII. inquit: *Christus non venit in mundum, ut novis legibus homines oneraret, quanquam veteres à traditionibus Pharisaorum & ~~quod~~ in suis concionibus liberaverit.* Atque hinc fieri potest, ut aliquid, quod in V. T. à Judæis pro peccato habitum non est, ob non recte intellectam vim legum veterum, in N. T. à fidelibus pro peccato recte habetur, habendumque sit, ob vim veterum legum, à Christo per adhibitam explicationem claram & perspicuam omnium oculis & mentibus expositam, & à Pharisaicis traditionibus vindicatam. Sic dimittere uxorem, dato ei libello repudii, & aliam ducere, in V. T. pro peccato non habebatur, ob non recte intellectam vim legis, in primæva conjugii institutione contentæ, quod tamen in N. T. pro peccato, cum adulterio coniuncto, recte habetur, ob vim ejusdem legis, à Christo clare ostensam & demonstratam.

XII. Deinde nec illud simpliciter verum est, quod quicquid in N. T. est peccatum, etiam esse & fuisse in V. T. peccatum, si assertio intelligatur de peccato, quod committenti imputatur ad culpam. Poruit enim in V. T. in aliqua lege certis de causis à Deo dispensari, ut ob divinam dispensationem peccatum non esset, h.e. ad culpam non imputaretur, quod tamen in Novo Testamento, dispensatione divina sublata, verè peccatum est, & committenti ad culpam imputatur. Sic multi in ea sunt sententia, Deum dispensasse in Polygamia Patrum V. T. atque in lege de matrimonio inter duos tantum, maritum unum & unam uxorem,

con-

constituendo, quam primæva conjugii institutio in se continet, ut plures habere uxores sub V. T. in sanctis Patribus peccatum non esset, quod jam sub novo Fœdere, dispensatione divina per Christum sublata, æquè in omnibus grande peccatum est.

XIII. Quod porro in verbis allegatis Author ait: *Quia igitur lex non dicit; non concupisces plures uxores, seu non prohibet πολυγυνακίαν, sicut dicit: non concupisces alterius uxorem; ubi prohibet πολυανδρίαν seu multiviratum, unde scimus, πολυγυνακίαν esse peccatum?* ad id respondemus, legem etiam non dicere; Non dimittes uxorem tuam & duces aliam; & tamen dimittere uxorem suam, & ducere aliam, peccatum, & quidem adulterium est, docente Christo, & ipsomet auctore fatente. Unde ergo sciri poterat, adulterium committere, quisquis dimiserit uxorem suam, & duxerit aliam; inde poterat etiam sciri, Polygamiam esse peccatum adulterii, nempe ex primæva institutione conjugii sciri utrumque & poterat & debebat: Ea enim sanctum erat, ipsomet Christo interprete, ut duo tantum, maritus unus, & una uxor, vinculo indissolubili jungantur in carnem unam, ut quisquis uxori, sive illegitime dimisssæ, sive in toro conjugali retentæ, superinducit aliam, torum conjugalem violet, & adulterium committat, ut ex primæva institutione, à Christo explicata, haec tenus ostensum est. Prætereà in legibus moralibus quæ de uno sexu dicuntur, ea procedunt etiam de altero sexu. Obligant enim hominem, ut naturam rationalem, absque sexus discrimine, & qua lege dictum est viro, non concupisces alterius uxorem; ea quoad rem etiam dictum est mulieri, non concupisces alterius maritum: alias concupiscentia inordinata virierga alterius uxorem peccatum esset in viro; concupiscentia inordinata autem mulieris erga alterius maritum non esset peccatum in muliere, quo nihil dici posset absurdius.

B

XIV.

XIV. Quod attinet ad legem, in primæva conjugii institutione contentam, non quidem nos latet, nonnullos, & cum primis Pontificiis, distinguere inter institutionem & præceptum sive legem, quod institutio tantum, quid secundum se Deo placeat, ostendat, nihil autem jubeat aut vetet, præceptum autem sive lex jubeat vel letet, quæ fieri aut non fieri debeant. Quod si præcisè de exercitio actuum committendorum aut omittendorum intelligatur, nos facile largimur. Verum hoc loco quæstio non est de lege, ipsum actuum exercitium præcipiente aut prohibente, sed de lege, actus secundum se & in suo esse specifico sanciente. Atque hic intrepidè asserimus, omnem institutionem habere vim legis, nec solum dicere, quod res instituta secundum se, si sic ut instituta est, fiat, Deo placitura sit, sed jubere etiam, ut sic, non aliter fiat, vel si secus fiat, DEum offendum iri, & actum ipsum peccaminosum, & ipso jure nullum fore. Quod universaliter de omni institutione procedit, & ubi de divina institutione constat, nemo, qui quidem mentis compos sit, aliam legem expressam, qualiter res secundum suam rationem specificam fieri debeat, præcipientem, expectabit: cum legem hanc omnium consensu ipsa divina institutionis constituat. Sed proprius ad rem accedemus.

XV. Auctor *Discursus Politici*, quamvis persuasum sibi habeat, (falsò tamen) ex Novo Testamento nulla argumenta contra Polygamiam deduci posse, n. LXXIII. tamen liberaliter se futurum, & ne quicquam suo discursus ducere videatur, etiam illis satisfacturum promittit, qui ex Novo T. Polygamiam oppugnant. Quo successu videbimus.

XVI. Præcipius autem, inquit, locus, ubi cause sue arcem donunt, est Matth. 19. ubi commode usurpari possit illud, quod ad Eliam dicit Obadiah 1. Reg. 18. 10. Nulla fuit natio nec regnum, quo non misericordia meus te quæsumus, & discendo non est hic scilicet Ita etiam

etiam hostes Polygamias in omnibus locis Scripturae Polygynacias prohibitionem quæsiverunt, sed nūspiam invenerunt. Quām commodē intempestivus ille propugnator Polygamias, à Christo ejusque Ecclesia universa inde ab initio rejectæ & damnatae, huc transferat factum Saulis, Israëlitarum Regis, qui servos suos in omnes nationes & regna miserat ad quærendum Eliam, nūne non dispiciam. Illud saltem moneo, vel potius ex superioribus hic repeto, rectè constitui arcem prætentis nostræ causæ in loco Matth. XIX. Quæstio enim de Polygamia, quæ hīc venit in controversiam, concernit conjugium, quo ad speciem actus spectatum, uti supradictum, & vertitur cardo rei in hoc: an conjugium in suo esse specifico; sive an ipsa natura legitimi conjugii consistat in coniunctione unius tantum mariti & unius uxoris, ut hi duo tantum sint & esse debeant in unam carnem? an vero unus etiam maritus, & duæ, tres, pluresve uxores rectè conjungi, & in unam carnem esse possint? Sanctio autem sive constitutio conjugii in suo esse specifico consistit in primæva ejus institutione, cùm hominum mentibus naturâ implantata, cùm in primis Protoplastorum nuptiis verbis claris à Deo expressa, & à Mose Gen. II. v. 24. literis consignata, quæ est genuinum & proprium hujus quæstionis controversæ principium, in quod ultimò resolvenda sunt, quæ ultrœcitroque ad eam adstruendam aut destruendam objiciuntur & respondentur. Et quia eam Christus Matth. XIX. repetivit, uberioris declaravit, & à Phariseorum corruptelis vindicavit, quidni in hac maximi momenti controversia, qua contra unanimem Ecclesiæ universæ consensum Novatores post mille sexcentos, & quod excurrit, annos demum Polygamiam ex orco quasi revocare, & in orbem Christianum postliminio reducere annuntuntur, illum, consulamus, quem Deus voce cœlitus delata nobis audiendū

commendavit, & sitne Polygamia divinæ institutioni conforme conjugium? an verò pugnans cum ea viri unius & plurimum mulierum consortium & adulterium? ex declaratione ejusdem, ab illo tradita, discamus? Dispiciamus ergo, quid in probatione, quæ ex Matth. XIX, contra polygamiam adferri solet, Auctor desideret.

XVII. *Ne verbulum enim, inquit, hic extat de Polygamia, sed de divortio, de quo querebant Pharisei, est sermo. Quo quid sibi velit, non facile appetit. Primum enim, si faciamus verum esse, quod dicit, ne verbulum extare in hoc loco de Polygamia: num propterea non poterit per bonam consequentiam ex eo probari, polygamiam pugnare cum primæva institutione conjugii, & importare adulterium? Quid enim? annon etiam Gen. II. v. 24. in primæva conjugii institutione ne verbulum quidem extat de divortio, Judæis recepto, quo maritus uxorem, dato eilibet repudii, dimittebat, & ducebat aliam, de quo Pharisei, essetne licitum, quærebant? & tamen Christus ex loco illo rectè & solidè evincebat, devortium hoc esse illicitum, & nuptias novas cum alia, in locum dimissæ du&ta, esse adulterium. Norunt sanè qui prima Logices rudimenta vix labris primoribus attigerunt, conclusionem esse diversum quid à medio concludendi, neque ad probationem rectam & congruam requiri, ut in medio concludendi vel verbum extat de eo, quod ex illo concluditur, sed sufficere, si medium conclusioni sit *ouyywès*, domesticum, & proprium, atque necessariam cum extremis conclusionis connexionem habeat.*

XVIII. Deinde quod in loco citato Matth. XIX. v. 9. ne verbulum extat de Polygamia, falsissimum est. Extant enim ibi verba expressa de conjugio viri unius, qui uxori, illegitimè dimissæ, & sic solo toro, non vinculo con-

jugali, à se separatae superinducit aliam, atque adeò toro quidem uni, vinculo conjugali autem utriusque uxori conjunctus est. Coniunctio autem viri unius cum duabus uxoribus per vinculum conjugale, quid aliud est, quam Polygamia? Neque obstat, quod uni tantum consuescit, & ab alterius consuetudine abstinet. Nam essentia conjugii consistit in vinculo conjugali, quod Auctor *internum vinculum* appellat, non in concubitu & cohabitatione externa.

XIX. Dicet Auctor Discursus: Christi intentionem tamen *Matth. XIX.* non fuisse, de omni agere Polygamia, sed tantum de Polygamia, qua vinculo conjugali maritus uxoribus duabus quidem, sed toro & cohabitatione unitantur coniunctus est, & trahi proinde verba Christi, præter ejus intentionem, ad impugnandam Polygamiam alteram, qua quis duabus vel pluribus uxoribus vinculo conjugali, & simul toro ac cohabitatione externa coniunctus est.

XIX. Resp. Christi intentionem fuisse de Polygattia, qua vinculo conjugali, non autem toro maritus unus duabus uxoribus coniunctus est, non difficiemur. Pharisei enim proposuerant ipsi quæstionem de consuetudine, apud Iudeos recepta, qua maritus temere & quavis de causa uxorem suam dimittebat, & aliam dusebat, an recte haberet? Et quia illi nesciebant, maritum esse eo in casu uxori dimissæ adhuc vinculo conjugali coniunctum, & per nuptias cum altera superinducta fieri Polygamum, & consequenter adulterum, Christus quæstionem sibi propositam, discussurus, ex primæva conjugii institutione probabat utrumque, nempe uxorem dimissam esse dimittenti marito adhuc vinculo conjugali coniunctam: cum vi primævæ institutionis vinculum conjugale solvi non possit, nisi in uno fornicationis sive adulterii casu; & nuptias cum altera superinducta inferre Polygamiam, cum primæva conjugii institutione pugnantem,

ontra

B 3

adeoq;

adeoque adulterium: hujus enim vi duos, non tres debere esse in unam carnem; & proinde torum conjugalem, quem cum uxore priore constituebat, & jure ad finem vitiæ usque continuare debebat, violari per concubitum cum altera superinducta, & importare adulterium. Inde autem non sequitur, ex iisdem verbis Christi, quibus conjugii primæva institutio explicatur, non posse etiam efficaciter probari & evinci, alteram quoque polygamiam, quæ est mariti unius & plurium uxorum, vinculo conjugali, & similitudo inter se junctorum, pugnare cum primæva institutio-
ne conjugii, & importare adulterium. Ad probationem enim, ex prædictis verbis Christi rectè deducendam, non requiritur necessariò, ut Christus idem illud, quod nos, illis probare intenderit, sed sufficit, si ratio sive medium concludendi, quod in illis continetur, cum conclusionis extre-
mis necessariam connexionem habeat. Est enim nostrum ex illis deductum, argumentum, perinde ut argumentum Christi, artificiale, quod suam vim concludendi non habet proximè ab auctoritate vel intentione Christi, sed ex ne-
cessaria habitudine medii ad extrema conclusionis. Medii concludendi autem, quod *Matth. XIX.* in verbis Christi con-
tinetur, ad nostram & Christi conclusionem una & eadem
habitudo est.

XXI. Argumentum principale, de utraque concludens polygamia, potest hunc in modum proponi: Quodcumque conjugium pugnat cum primæva conjugii institutio-
ne, & sua intrinseca natura importat adulterium, illud est illicitum & ipso jure nullum. Atqui omnis polygamia pu-
gnat cum primæva conjugii institutione, & sua intrinseca
natura importat adulterium. Ergo Polygamia omnis illi-
cita & ipso jure nulla est.

XXII. Major propositio evidens est, & ab adversa parte
proposita

¶ B

ultrò

ultrò conceditur. Minor autem bimembri est. Unum ejus membrum est: Omnem polygamiam pugnare cum primæva conjugii institutione. Alterum, omnem polygamiam sua intrinseca natura includere adulterium. Primi membrum probatur: quia conjugium, vi primævæ institutionis, est inter duos, non inter tres, vi verborum: Et erunt (maritus & uxor) in carnem unam; quæ Christus declarat, vocula duo, expressè addita; Et erunt duo in carnem unam, & subjicit: Itaque jam non sunt duo, sed una caro. Sed in Polygamia omni tres minimum sunt, unus nempe maritus, & uxores duæ, qui tres non possunt esse in unam carnem, sed semper divisionem, unitati oppositam, involvunt, ut si cum uxore altera maritus fiat una caro, cum priore una caro esse desinat, ut in Thesi LXI. de Conjugio ostensum est. Posterius autem membrum probatur ex verbis Christi Matth. XIX. 9. hoc prosyllogismo: Quicunque uxori, vinculo conjugali sibi in unam carnem conjunctæ, superinducit aliam, is per concubitum cum altera violat torum conjugalem, quem cum priore uxore constituit, & committit adulterium. Atqui omnis polygamus uxori, vinculo conjugali sibi in unam carnem conjunctæ, superinducit aliam. Ergo omnis Polygamus per concubitum cum altera violat torum conjugalem, quem cum uxore priore constituit, & committit adulterium.

XXIII. Prosyllogismi hujus propositio minor de Polygamo, qui simul vinculo & toro conjugali uxoribus duabus conjunctus est, prorsus evidens est, & conceditur à parte adversa ultrò. Neque de Polygamo, qui uni tantum uxori toro; duabus autem vinculo conjugali junctus est, eam inficiari pars adversa audet, sed scribit n. LXXIII. p. 81. expressè, uxorem dimissam esse adhuc, quoad vinculum internum, dimittentis mariti uxorem, & alteram superinductam, etiam esse ejus uxorem, atque adeò maritum, qui dimissa

missa uxore ducit aliam, uxori priori, vinculo conjugali si-
bi adhuc in unam carnem conjunctæ, superinducere uxo-
rem aliam.

XXIV. Major autem propositio illius fundatur in ver-
bis Christi: *Dico autem vobis, quod quisquis dimiserit uxorem
suam, nisi ob stuprum, & aliam duxerit committit adulterium. Quæ
Christi assertio non aliâ nititur ratione, quam quod, qui
dimissa uxore ducit aliam, cum uxore dimissa adhuc vin-
culo conjugali in unam carnem conjunctus sit, & per nu-
ptias novas cum superinducta torum conjugalem, quem vi
vinculi conjugalis adhuc cum ea constituit, violet: quæ to-
ri conjugalis violatio per novas nuptias & copulam carna-
lem sive carnalem commixtionem cum superinducta, do-
cente Christo, formale adulterium est.*

XXV. Ad hanc prosyllogismi propositionem majorem
jam omnis redit difficultas, & in quonam consistat ratio
adulterii, quod committit, qui uxori dimissæ superinducit
aliam, cardo & summa rei vertitur. Quod si evictum fue-
rit, eam consistere præcisè in hoc, quod uxori dimissæ vin-
culo conjugali adhuc obstrictus sit maritus, eam dimittens,
& per novas nuptias cum alia superinducta torum conju-
galem, quem vi vinculi conjugalis adhuc cum ea constitu-
it, violet, tum prosyllogismus noster, atque adeò probatio
nostra tota stabit invicta, & rectè concludet de omni poly-
gamia, atque sic de ea etiam, qua maritus unus duabus vel
pluribus uxoribus simul vinculo conjugali & toro conju-
etus est, non obstante, quod de hac posterioris ordinis po-
lygamia Christus non actu egerit aut agere intenderit.
Qui enim duas vel plures uxores simul vinculo conjugali
& toro sibi conjungit, is non minus per novas nuptias &
copulam carnalem cum superinducta violat torum conju-
galem, quem cum uxore priore constituit, quam qui solo
vin-

vinculo conjugali duabus, tero autem unitantum uxori
actu conjunctus est, ut modo ostensum. Illud vero haud
difficiliter evinci potest ex ipsis Christi verbis Matth. XIX. 9.
quibus quando dicitur: *Quicunque dimiserit uxorem suam,*
nisi ob suprum, & aliam duxerit, is committit adulterium; neces-
se est, ut ratio adulterii, quod incurrit maritus, qui dimis-
tit uxorem, & aliam ducit, in alterutro horum constitua-
tur: nempe vel in eo, quod dimittit uxorem suam illegiti-
tate, vinculo conjugali adhuc manente; vel in hoc, quod
dimissæ, cui vinculo conjugali adhuc obstrictus est, super-
inducit aliam, & per carnalem commixtionem cum illatorum
conjugalem; quem vi vinculi conjugalis cum uxore
priore, licet dimissâ, adhuc constituit, violat. Tertium,
in quo sub ulla specie veri adulterii ratio constitui queat,
nec in verbis Christi continetur, nec aliunde dari potest.
Sed in priori constitui ea nequit: cum ne fando quidem
auditum sit, per hoc aliquem committere adulterium, quod
se ab uxore sua separat, & ab ejus consuetudine abstinet.
Quamvis enim hac separatione & abstinentia à consuetu-
dine conjugali fides conjugalis & jura tori conjugalis, qui-
bus uxor, velut socia & pars ejus, gaudet, suo modo violen-
tur, ex usu loquendi tamen non omnis violatio fidei & tori
conjugalis adulterium est, aut dicitur, sed tantum viola-
tio fidei & tori conjugalis per consuetudinem & commix-
tionem carnalem cum alia muliere, ex parte mariti, vel
cum alio viro, ex parte uxorius. Fatendum ergo est, quod
in posteriori ratio adulterii à Christo constituatur.

XXVI. Neque est, quod quis definitionem adulterii,
quaे in jure Civili traditur, obtendar, dicatque, adulterium
esse concubitum cum alterius uxore, vel violationem tori alieni;
eum vero, qui vel dimissæ, vel adhuc toro sibi conjunctæ
uxori superinducit aliam, non concubere cum alterius,

C

sed

sed cum sua uxore : ducere enim illam per mutuum consensum in suam uxorem ; nec violare torum alienum, cum soluta sit, nec torum vel habeat , vel cum alio constituat, quam priori superinducit. Non , inquam , est , quod quis ita excipiat. Primum enim quod adulterium committat, qui dimittit uxorem suam , & dicit aliam , verba Christi : *Quicunque dimiserit uxorem suam, nisi ob stuprum, & duxerit aliam, committit adulterium, expressè habent.* Quia autem, qui dimittit uxorem suam & dicit aliam , nec dimittendo eam , nec ducendo aliam , concubitum peragit cum alterius uxore : dimissio enim uxoris non importat concubitum , & quæ dimissæ superinducitur , non est viri alterius uxor & socia tori alterius , sed soluta ; res ipsa loquitur , quod voce adulterii Christus non eo angusto utatur significatu , quo jus Civile , sed laxiori , quo adulterium est & dicitur omnis concubitus , cum viri , matrimonio alligati , cum alia sive alligata sive soluta muliere , tum mulieris , matrimonio alligatae , cum alio sive alligato sive soluto viro . Quâ latitudine etiam vox adulterii alias , non tantum in vulgari usu loquendi , sed etiam apud Theologos & Jureconsultos communiter accipitur , & quod alligatus cum soluta , vel alligata cum soluto committit , adulterium simplex ; quod autem alligatus cum alligata sive maritus aliquis cum alterius uxore committit , adulterium duplex appellatur . Deinde qui uxori , sive vinculo conjugali solo , sive vinculo & simul toro conjugali sibi conjugatae , superinducit aliam , licet alteram etiam per consensum in uxorem suam , & in torum suum adsciscere & nuptias cum ea inire præsumat , quia tamen , vi primævæ institutionis , conjugium non nisi inter duos esse potest , potestatem consentiendi in novas nuptias , aliamque , licet solutam , in uxorem & torum suum adsciscendi is non habet , quādū prior & legitima illius uxor vivit , sed consensus

17.

sensus utrinque ipso jure nullus est, nec conjux, sed adultera est, quæ uxori legitimæ, licet consensu utrinque libero, superinducitur, & concubitus cum illa non conjugalis, sed adulterinus est. Quod ex eo etiam constat, quod d. I. Christus adulterii damnat, cum maritum, qui, uxore suâ dimissa, cum alia, licet soluta; tum uxorem dimissam, quæ cum alio viro, licet etiam soluto, matrimonium init. Cujus rei causa alia esse non potest, quam quod, qui uxori jam vinculo conjugali est obstrictus, non amplius habeat jus & potestatem cum alia, licet soluta, novum ineundi matrimonium, quamdiu prior & legitima uxor vivit; & quæ marito jam vinculo conjugali est obstricta, non amplius habeat jus & potestatem cum alio, etsi soluto, novum ineundi matrimonium, quamdiu prior maritus vivit. Tertio quæ uxori illegitimè dimissæ superinducitur, licet soluta sit, nec torum habeat, quia tamen adsciscitur in torum conjugalem, cuius, vi vinculi conjugalis, adhuc durantis, pars & socia est prior & legitima uxor, concubitus cum ea omnino est violatio tori conjugalis, cum ex parte superinduceatis illam, tum ex parte superinductæ. Ex parte illius quidem: quia vi primævæ institutionis, per quam non nisi duo, ut in una carne, ita in uno toro esse possunt, superinducens non habet jus & potestatem mulierem aliam in unitatem tori sui assumendi, & violat jura tori, quibus prior legitima uxor vi primævæ institutionis conjugii adhuc gaudet, committitque adulterium, quandounque cum superinducta concubabit. Ex parte hujus vero: quia superinducta, primæva institutione conjugii salva, non potest socia & pars esse tori superindicantis, quamdiu prior & legitima ejus uxor vivit, & violat proinde ipsa etiam jura tori, quibus prior uxor vi primævæ institutionis conjugii adhuc gaudet, atque committit adulterium, quandounque

C 2

cum

cum superinduente concubit. Atque hæc, iisque innixa propositio major tota superioris nostri prosyllogismi tantisper stabunt inconcussa & invicta, dum alia ostendatur ratio adulterii, quod vi verborum Christi, incurrit, qui uxorem suam extra causam stupri dimittit, & aliam dicit.

XXVII. Videamus ergo, quid ad illam ejusque probationem pars adversa excipiat. Nec, inquit pag. 81. verba illa: *Quicunque se separaverit ab uxore sua, excepta fornicatione, & duxerit aliam, mœchatur: ulla modo evincunt, mœchationem consistere in superinductione alterius seu Polygamia. Quomodo enim sit intelligendum ipse Matthæus explicat cap. V. 32. dum dicit: qui se separaverit ab uxore sua, excepta fornicatione, facit eam mœchari, & qui separatam ducit, mœchatur.* Summa exceptionis reddit hoc: rationem adulterii, quod committere dicitur, qui dimittit uxorem extra causam stupri, & aliam dicit, in neutrō constitui posse, nec in eo, quod dimittit uxorem, nec in hoc, quod aliam dicit: cùm is planè non mœchetur, propriè quidem, sed tantum impropriè mœchari sive adulterium committere dicatur, quod dimittendo uxorem faciat, ut uxor dimissa adulterium committat, & quod verbum *μοιχάται* in verbis Christi sic impropriè accipiendum sit, pro eo quod est facere, ut uxor dimissa mœchetur, contendit Matthæum c. V. 32. docere, dum dicit: *Qui separaverit se ab uxore sua, excepta fornicatione, facit eam mœchari.*

XXIX. Verum hæc exceptio modo non uno inepta est. Primum enim verbis hisce Matth. V. 32. Christum (non enim Matthæi, sed ipsius Christi verba sunt) voluisse explicare, quomodo intelligendum sit, quod postea in solutione quæstionis, c. XIX. v. 7. à Pharisæis sibi proponendæ, dicturus erat, nempe quicunque se separaverit ab uxore sua, excepta fornicatione, & duxerit aliam, mœchatur; & docere, mœchari sibi heic idem esse, atque facere, ut uxor separata mœchetur, unde

19.

Auctor probabit? Utrumque cadit in virum, qui, dimissa uxore sua, dicit aliam, nempe dimittendo eam, cum se continere non possit, facit eam mæchari; & ipse etiam ducento aliam, cum priori adhuc vinculo conjugali obstritus sit, mæchatur. Utrumque etiam tribuit ei Christus: illud quidem Matth. V. 32. hoc verò c. XIX. 9. Quod autem in hoc posteriori loco, & in hisce quidem verbis: quicunque dimiserit uxorem suam, nisi ob stuprum, & aliam duxerit, mæchatur; verbum μοιχᾶται non significet propriè mæchatur sive adulterium committit, sed impropriè, facit mæchari, sive facit ut uxor dimissa mæchetur, id neque in hoc ipso, neque in altero loco Matth. V. 32. neque alibi uspiam locorum à Christo, vel Matthæo, vel ullo alio Scriptore sacro afferitur, aut leviter innuitur, sed hoc, quicquid est, totum fingitur sine fundamento, & contra receptum loquendi usum ac consuetudinem.

XXIX. Cum primis verò notatu dignum est, quod Matth. V. 32. Christus loquitur simpliciter de divortio, non habita ratione superinductionis alterius uxoris, quæ divortium, Judæis receptum, communiter consequi solebat. Dicit enim tantum: *Quisquis repudiaverit uxorem suam, nisi stupri causâ; non addito: & aliam duxerit;* sicut etiam v. 31. dictum veterum, quod Christo ansam dederat, de nudo divortio per libellum repudij loquebatur. Unde Christus non poterat hic perinde, ut Matth. XIX. 9. addere prædicatum, μοιχᾶται, mæchatur, sive adulterium committit. Nam per nudum divortium sive per nudam uxoris dimissionem non committitur adulterium, ut paulò antè ostensum fuit. Quia autem uxorem, quæ continentiae dono non pollet, per divortium adulterii periculo exponit, qui eam temere & quavis de causa dimittit sive à se separat, facitque ut vel nubat alteri viro, cum sibi adhuc vinculo conjugali

obstricta sit, vel alterius cuiusvis libidini se exponat, re-
cte & rei substratae prorsus convenienter dicit heic Serva-
tor: *Quisquis repudiaverit uxorem suam, nisi causa stupri, FA-*
CIT EAM MOECHARI. In altero autem loco *Matth.*
XIX. v. 9. Christus non agit de nudo divortio, sed de divor-
tio, cum novis nuptiis, quibus in locum uxoris rejectae ad-
sciscitur alia, coniunctio: addit enim expresse: **ET ALIAM**
DUXERIT, *μοιχᾶται*, **MOECHATUR** sive adulterium
committit. Tantum autem abest, ut loco priori, c. V. 32.
scilicet *Matthæi*, per prædicatum, facit eam mœchari, expli-
cketur, quomodo in c. XIX. 9. ejusdem Evangelistæ prædica-
tum, *μοιχᾶθαι*, mœchatur, intelligendum sit, nempe eo signi-
ficatu, quo *μοιχᾶθαι* idem sit, quod facere mœchari, ut poti-
us quemadmodum loci utriusque diversa sunt subjecta, & il-
lius subjectum est, *quisquis repudiaverit uxorem suam*; hujus
verò, *quisquis repudiaverit uxorem suam*, **ET DUXERIT A-**
LIAM: ita & prædicata utriusque diversa sint, & neutrum
per alterum explicari possit aut debeat. Qui enim dimit-
tit uxorem suam, nisi ducat aliam, non mœchatur, sed tan-
tum facit, ut dimissa mœchetur. Qui autem dimitit uxo-
rem suam, & ducit aliam, is præterquam quod facit, ut uxor
dimissa mœchetur, ipse etiam mœchetur.

XXX. Deinde si quis non temerè & absque ratione,
sed ad ductum sanæ rationis & regulis bonæ interpretatio-
nis convenienter statuere velit, *Matth. XIX. 9.* verbum *μοι-*
χᾶθαι explicandum esse per facere mœchari, ei primo o-
mnium probandum incumbet, significacionem usitatam &
propriam non posse in illo verborum contextu locum ha-
bere. Hæc enim significatio impropria est, ad quam citra
necessitatem deflectere non licet. Quodvis enim verbum
stat pro suo significatu famosiori, hoc est, usitato & proprio,
ubicunque eum contextus admittit. Deinde probandum in-
cumbet

cumbet eidem, verborum $\muοιχαθαι$ usurpari quandoque pro facere mœchari. Si enim nusquam in hoc significatu usurpatum inveniatur, qua fronte dices, id accipi hic loci, & in hoc verborum contextu non in illo? Tertio denique probandum erit, hanc ipsam significationem, non aliam, oportere in hoc verborum contextu locum habere. Quorum tamen nihil Auctor in suo Discursu, non dicam evicit solide, sed ne probare quidem & evincere conatus est.

XXXI. Quin contextum verborum Christi penitus ex-pendenti, & alia loca parallela cum eo conferenti, patebit potius contrarium. Verba Christi occurrunt apud tres Evangelistas, *Matthæum* scilicet c. XIX. 9. *Marcum* c. X. II. 12. & *Lucam* c. XVI. 18. & in omnibus tribus locis verbum $\muοιχαθαι$ bis ponitur in eodem verborum contextu: semel de viro, uxorem suam repudiante, & aliam ducente, & iterum de viro, repudiatam ducente, *Matth.* XIX. 9. *Luc.* XVI. 18. & rursum semel de viro, uxorem suam repudiante, & aliam ducente, itemq; de uxore, virum repudiante, & alteri nubente, *Marc.* X. II. 12. Quando autem de viro, repudiatam ducente, & de uxore, virum repudiante & alteri nubente, dicitur, quod mœchetur, concedunt ultrò omnes, etiam ipse Auctor Discursus p. 81. verbum $\muοιχαθαι$ accipi propriè, & mœchari propriè, cùm virum, ducentem repudiatam in uxorem, tum uxorem, quæ repudiato suo marito nubit alii viro. Quidni & propriè accipiatur, cùm de viro, uxorem suam temerè repudiante, & aliam uxorem ducente, idem dicitur, isque perinde, ut illi, propriè mœchari denominetur? Intuenti porro rationem denominationis, patebit rursum eandem utrobique parem esse. Qui dicit repudiatam, propterea mœchatur propriè, juxta Auctorem Discursus d. l. quod repudiata, quam dicit, marito priori adhuc vinculo conjugali obligata sit; & cur propriè mœchetur, quæ, repudiato marito, nubit

nubit alteri viro, etiam causa redditur, quod marito priori adhuc vinculo conjugali obstricta sit. Quidni & maritus, qui repudiata uxore dicit aliam, propriè mœchari dicatur? cum & ipse uxori repudiatæ vinculo conjugali adhuc obligatus sit, & adsciscendo aliam in societatem tori torum conjugalem, quem vi vinculi conjugalis, adhuc perseverantis, cum dimissa constituit, æquè polluat, ejusque jura violet, atque dimissa transeundo per nuptias in torum alterius mariti, torum, quem cum marito priori vi vinculi conjugalis, adhuc durantis, constituit, ejusque jura violat? Conferenti tertio loca parallela inter se, certum est, *Marcum c. X. 11. 12.* annotasse verba Christi, quibus domi discipulos suos, de eadem divorciū causa, de qua à tentantibus ipsum Phariseis fuerat interrogatus, informationem petentes, uberioris eruditivit. Ita enim *Marcus d.l. v. 10. n.* ait: *Et in domo rursum discipuli illius eadem de re interrogaverunt illum, & dicit illis: Quicunque repudiaverit &c.* Et quia *Mattheus c. XIX. 9.* annotavit verba Christi, quibus prius & publicè Phariseis, audiente omni turba, responderat, habentur posteriora, quibus discipulos suos Christus postea privatim informaverat, meritò pro explicatione priorum, apud Matthæum occurrentium. Posteriora autem, quæ apud *Marcum* extant, explicant priora, quæ leguntur apud *Matthæum c. XIX. 9.* *Quicunq; repudiaverit uxorem suam, nisi ob stuprum, & duxerit aliam, μοιχᾶται mœchatur;* hunc in sensum: *Quicunq; repudiaverit uxorem suam, & duxerit aliam, μοιχᾶται ἐπ' αὐτὴν mœchatur adversus illam,* Ubi voculae επ' αὐτὴν, istam violentam, omniq; ratione destitutam detorsionem verbi μοιχᾶται in significationem ejus, quod est ποιεῖ αὐτὴν μοιχᾶθαι, facit eam, dimissam, mœchari, prorsus excludunt. Si enim μοιχᾶθαι, de viro, uxorem dimittente & aliam ducente, dictum, idem denotaret, quod facere, ut uxor dimissa

missa mæchetur, tūm apud Marcum c. X. u verba Christi: *Quicunque repudiaverit uxorem suam, & duxerit aliam, ποιχαται επ' αυτην, hunc haberent sensum: Quicunque repudiaverit uxorem suam, & duxerit aliam, FACIT, UT UXOR DIMISSA MOECHETUR ADVERSUS ILLAM.* Sed quænam est *duxi illa*, adversus quam mæchari dicatur uxor dimissa? an illas est, quam maritus in ipsius locum duxit? sed quomodo, quo respectu, quo facto mœchari dici potest uxor, à marito repudiata, & ab eo avulsa, contra adulteram, quam ipsius loco maritus adulter in torum suum adscivit? num febrenti per somnium in mentem venerit hujusmodi stoliditas? An forsan adversus *seipsum* mœchatur, quod mœchando in suum proprium corpus peccet? juxta illud *Pauli I. Cor. VI. 18.* Sed sic non fuisset dicendum επ' αυτην sed εφ' αυτην, & reclamat proinde huic detorsioni ipse textus Servatoris. Quartò denique cur *Mattb. V. 32.* Christus de viro, uxorem suam repudiante, non perinde, ut c. XIX. 9. de viro, uxorem suam repudiante, & aliam ducente, verbo *ποιχαται*, sed phrasi, ποιει αυτην ποιχαθαι, usus sit, superius reddita est ratio ex textu, ut nihil causæ sit, cur hunc locum ex illo explicemus, præsertim cum explicatio, quæ apud *Marcum* continetur, prorsus repugnet.

X X X II. Ne tamen fucus desit commento violentæ detorsionis, Auctor ex Philosophia in subsidium vocat distinctionem inter causam physicam & moralem, contenditque, virum, qui dimissâ uxore suâ ducit aliam, non mæchari quidem propriè, mœchationem tamen adscribi ei impropriè, ut causa morali, quod dimittendo uxorem causa moralis sit mœchationis, quam uxor dimissa ex sui dimissione incurrit. Adscribitur ipse separanti, inquit pag. 82. ipsa mæchatio, tanquam causa morali, uti in Scripturis usitatum est, id est, facit eam mæchari, ceu *Mattb. V.* dicitur, sicuti *Daviai adjudicatur occisio Uriæ,*

D.

qui

qui tamen propriā manū non occiderat, erat tamen causa moralis ipsius homicidii. Ita separans propriè & immediate ut non mæchetur, quia tamen est causa moralis ipsius mæchationis, à muliere exercende, adscribitur ipsi actio, &c.

XXXIII. Verum hæc etiam figmenta sunt, omni fundamento destituta. Primum enim dicenti, mæchationem tribui hīc viro, uxorem suam dimittenti, & aliam ducenti, impropriè, non quod ipse mæchetur, sed quòd in genere morum causa sit, cur uxor dimissa mæchetur, nemo prudens habebit fidem, nisi priùs tria illa, quæ modò diximus, momenta solide evicerit, nempe (1) propriam significacionem verbi μοιχαθαι non posse in contextu verborum Christi locum habere (2) idem inveniri aliquando usurpatum in ea significatione, quā mæchari dicatur, qui non mæchatur ipse, sed in causa est, cur uxor sua mæchetur, & (3) hanc ipsam significationem oportere in illis verbis Christi, non aliam, locum habere. Quorum tamen nihil Auctor evicit. Dicat ergo primò, quæ necessitas cogat, ut virum, qui dimissā uxore ducit aliam, suo corpore & propriè mæchari negemus, qui tamen ducendo aliam, cùm priori legitimæ uxori adhuc vinculo conjugali obstrictus sit, torum conjugalem, quem cum illa vi vinculi conjugalis adhuc constituit, suo corpore violat? Dicat porro, ubi usu loquendi recepto mæchari dicatur, qui mæchationem suo corpore non exercet, sed tantum causa moralis est mæchationis, ab alio vel alia exercendæ?

XXXIV. Quod dicit Auctor, in Scripturis usitatum esse, ut causa morali adscribatur effectus, sicuti Davidi adjudicatur occasio Uriæ, qui tamen propria manū non occiderat, sed tantum causa moralis erat homicidii; de quibusdam effectibus procedit, non universaliter de omnibus.

XXXV. Quod ut rectius intelligas, sciendum, effectus causa-

causarum esse duplicis generis, & quosdam terminari extra agentem in alio subiecto, uti sunt ædificare, agrum colere, occidere; alios vero terminari in ipso agente, cujusmodi sunt omnes actus immanentes, v.g. intelligere, velle, credere, amare &c. De prioris ordinis effectibus verum est, quod causæ morali non minùs, quam causæ physicæ tribuantur. Sic paterfamilias dicitur colere agrum suum, non tantum qui agricola est, & sua manu regit aratum equosve ad vertendum solum, sed etiam qui servis suis agriculturam committit, illorumque opera ad eam peragendam utitur, & ædificare sibi domum dicitur, non tantum qui manibus suis, sed etiam qui suo iussu per alios eam ædificari curat: & Davidi tribuitur, quod Uriam gladio occiderit, qui tamen non præsens gladio, sua manu stricto, eum petierat & occiderat, sed tantum Joabo, Duci exercitus Israelitici, per literas mandaverat, ut eum gladio hostium occidendum objiceret, atque adeò moralis tantum causa erat cædis ipsius. Posterioris autem ordinis effectus causæ morali, ex usu loquendi, non adscribuntur, ita ut eam in casu recto denominent, sed hi solam sui causam physicam, neq; tamen omnem, sed eam tantum, in qua & eliciuntur, & recipiuntur sive terminantur, in recto denominant. Sic pater, qui hortatur filium ad discendas literas, subministratque ei libros & sumtus, licet ipse literarum ignarus & rudis sit, in genere morum tamen causa est, ut filius evadat in virum doctum; nec ipse tamen propterea in virum doctum evadere dici potest. Et Ecclesiæ Doctor, qui hypocrita vel planè atheus est, docendo tamen Evangelium de Christo auditores suos ad fidem in Christum perducit, est causa moralis fidei auditorum, qua credunt in Christum, neque tamen ipse propterea dicitur credere in Christum: & Deus, qui per verbum prædicatum in eorundem

D 2

cordi-

cordibus efficax est, fidemque, qua in Christum credunt, in illis accedit, causa physica est fidei illorum, qua credunt in Christum: neque tamen Deus propterea in Christum credere dicitur, sed soli homines, in quorum intellectu ac voluntate actus credendi eliciuntur & terminantur, ab ea in Christum credere denominantur. Eadem aliorum etiam actuum immanentium ratio est.

XXXVI. Actibus animi immanentibus autem analogi sunt actus corporales, qui membris corporeis ita peraguntur, ut agentem ejusque corpus non egrediantur, sed in eo ipso terminentur: qui ut causam sui physicam, à qua excentur, & in cuius corpore terminantur, in suo conceptu & definitione includunt, ita in casu recto eam solam denominant: sicut v.g. ebrietas contrahitur bibendo, & potum in ventriculum imminnendo, & terminatur cum actus inebriationis, tum ebrietas, per eum contracta, in eo ipso, qui largius babit. Unde inebriatus aut ebrius non denominatur is, qui vel non, vel admodum parcè babit, jubendo tamen, ut alteri cuiquam propinetur largius, in genere morum causa est, ut aliis inebrietur, sed is solus, qui largius babit. Similiter scortatio & adulterium sunt actus, qui non patrantur, nisi ipsi met scortatoris & scorti, adulteri & adulteræ corporibus, & patrantur illis ita, ut in iisdem terminentur, & in suo conceptu ac definitione illa connotent. Quamobrem ab Apostolo dicuntur peccata in proprium corpus, I. Cor. VI. 18. neque denominant scortatores & scortatrices, adulteros & adulteras, nisi eos, qui suis corporibus illos exercent: v.g. pater, qui filiam suam turpis lucri causa prostituit, facitque, ut ea scortetur, in genere morum causa per se est scortationis, quam exercet filia, neque tamen per hoc pater scortari aut scortator denominatur, quod causa sit, cur filia scortatur:

tur: cum scortari, uti dictum, vi sui conceptus & definitio-
nis, nihil sit aliud, quam suo corpore cum scorto aut scortatore se carnaliter miscere, quod non convenit patrī, fili-
am suam prostituentī, si corpus suum à scorto ipse absti-
neat: & maritus, qui dimittit uxorem, quæ continere se
non potest, in genere morum causa est (quamvis per acci-
dens) ut uxor dimissa mœchetur, non tamen ipse, si cor-
pus suum à commixtione cum alia muliere abstineat, pro-
pterea dici potest *mœchari*: cùm *mœchatio*, vi sui conceptus
& definitionis, sit commixtio corporum illicita, fidem &
torum conjugalem violans, à qua in casu recto denominari,
& *mœchari* dici non potest, nisi is quisuo corpore cum
mœcha se carnaliter miscet. Unde Matth. V. 32. Christus
non *mœchari* dicit eum, qui dimittit uxorem suam, & per
hoc illam mœchationis periculo exponit, sicut c. XIX. 9.
Marc. X. 11. & Euc. XVI. 18. *mœchari* dicit eum, qui dimissa
uxore sua ducit aliam, & suo corpore se cum ea miscet, fi-
demque & torum conjugalem violat, sed notanter dicit:
ποιεῖ διτὴν μορχαδαν, F A C I T E A M (dimissam) M Q E-
C H A R I.

XXXVII. Secus autem res habet cum aliis actibus, qui
ab agente in aliud transeunt subiectum. Hi enim in suo con-
ceptu non includunt aliquam determinatam causam, quam
in recto denominant, sed v. g. ædificatio est, quando cum
que ligna, lapides &c. juxta regulas artis aptantur, & ad con-
stituendam domum inter se conjunguntur, sive paterfami-
lias ipse artis architectonicæ peritus sit, & omnia suis ma-
nibus peragat, sive suo iussu suisq; sumtibus per alios peri-
tos ædificatores, certa mercede conductos, omnia fieri cu-
ret. Unde & paterfamilias recte dicitur ædificare domum,
& illi, qui ejus iussu, & sumtibus ipsius illum extruunt: ille
ut moralis, hi ut physica ædificationis causa. Similiter ho-

micidium non includit in suo conceptu aliquam determinatam causam, sed occidere est vitam alicui adimere, à quocunque & quocunque modo id fiat, diciturque occidere & homicida, cùm qui sua manu, vel gladio, vel cultro, vel fuste, vel securi, vel fune vitam alteri eripit, tūm qui suo jussu, suasu, hortatu, vel promisso præmio aliquem ad occidendum inducit: hic rursum ut moralis; ille ut physica causa. Unde ex hoc, quod Davidi in Scripturis ut causæ morali adscribitur, quod Uriam gladio occiderit; minimè concludi potest, viro etiam, uxorem suam illegitimè dimittenti, aliamque ducenti, Matth. XIX. 9. adscribi mœchationis actum, ut causæ morali, sive per hoc, quod causa moralis sit, cur uxor dimissa mœchetur, ob manifestam & ferè palpabilem diversitatem, per quam fit, ut cædcs Uriæ Davidi; non autem mœchatio uxoris dimissæ marito, eam à se dimittenti, ut causæ morali in casu recto adscribi, nec ut illum homicidam illa, ita hunc mœchum hæc donominare rectè possit. In sumum ergo abit hoc etiam in causa morali positum commentum.

XXXIX. Auctor Discursus videtur futilitatem istius commenti animadvertisse. Non enim in eo persistit, sed cùm dixisset: *Ita separans propriè & immediate ut ut non mœchetur, quia tamen est causa moralis ipsius mœchationis, à muliere exercende, ascribitur ipsi actio; addit statim; utpote qui etiam se separando, & ut agrè faciat priori, insuper augendo crimen per superinductionem alterius mœchetur, sive committat aliquid contrarium pacto conjugali, seu uioletorum conjugalem.* πορνεία enim & μοχαδα, ut Smid. in N. T. observat, significant in generē omnem violationem tori, quoque modo id contingat, sive per adulterium, sive alio modo (per desertionem, separationem) contrario pacto conjugali. Jam certum est, separationem cum pacto conjugali non convenire. Quos enim Deus conjunxit, homo ne separet. Quod

Quod novum commentum est, quo is, qui uxorem suam dimitit, & aliam dicit, non moralis amplius, sed physica causa constituitur mœchationis. Si enim πορνεία & μορχᾶσι significant in genere omnem violationem tori, quocunque modo id contingat, sive per adulterium, sive alio modo (per desertionem, separationem,) contrario pacto conjugali, is sane qui separat se ab uxore sua, propriè & immediate mœchabitur, & mœchationis actus adscribetur ei ut causæ physicæ: estenim causa physica actuum, quibus uxorem, dato ei libello repudii, à se separat, & aliam superinducit.

XXXIX. Est autem hoc, æquè ac prius, futile commentum, quod non exemplis Scripturæ, vel auctorum secularium, qui in hoc generali significatu πορνείας voce, vel verbo μορχᾶσι usi sint, sed sola Schmidii auctoritate confirmare satagit, neque tamen verba Schmidii adfert, vel locum, ubi extant, indicat, multò minus exempla, quibus is significationem hanc probatum iverit, producit. Ubi Schmidius in N. T. id quod ipse eatribuit, observat? Quænam sunt verba observationis ipsius? Quo in loco N. Testamenti, notis & animadversionibus ab ipso illustrati, verba leguntur? In Not. ad Matth. V. 32. dicit quidem, τὸν πόρνον & τὴν πόρνην propriè dici, qui vel quæ seipsum vel seipsam vendit: Puerum meritorium, fæminam meretricem: prostibulum, prostituens corpus suum libidini alterius, questus causâ; postea autem accipi ea etiam pro quacunq; scortatore, vel quacunq; scortatrice, qui vel quæ rei incestæ, sive lucris sive libidinis causâ, dat operam. Inde τὴν πορνείαν esse prostitutionem corporis, questus causâ, propriè; deinde (accipi eandem) pro quavis scortatione, & incesta consuetudine, imò ipso etiam adulterio. Quod autem accipiatur etiam pro quolibet facto, pacto conjugali contrario, & speciatim pro desertione, separatione ab uxore, neque hic vel alibi, quod sciām, à B. Schmidio dicitur, neque forsitan Viro doctissimo in mentem venit. Verbum

μορ

*moxādās mæchari autem explicat ibidem per adulterum vel adulteram fieri, adulterium committere. In Not. autem ad præcedentem vers. 27. agit de verbo *moxēvēn*, idque exponit per adulterum esse, adulterium committere, & dicit, illud usurpari in activa voce propriè de viris, quamvis hic generaliter de utriusque sexus adulteris (Scriptura) loquatur, ut & Matth. XIX. 8. Marc. X. 19. Luc. XIIIX. 20. Rom. XIII. 9. Jac. II. 11. sive absolute, ut Luc. XVI. 18. Rom. II. 22. sive cum accusativo personæ fæminæ, ut hoc cap. v. 28. & **tum reddendum stuprare, adulterio polluere,** sive etiam cum prepositione *usqā* & ejus casu, Apoc. II. 22. & **tum reddendum, rem habere cum illa, adulterium committere cum illa.** In passiva vero voce, ait, usurpari illud de fæminis, & *moxēvōdā* significare stupror, stuprari me patior, stuprandam me exhibeo. Quod autem *moxēvēn* vel *moxādās*, in Scripturis, aut extra Scripturas apud alios seculares Scriptores Græcos, accipiatur etiam de desertione uxoris, de separatione ab ea, deque aliis quibusvis pacto conjugali contrariis actibus, absque carnali copula, ejus rei nullum in Schmidio vestigium invenio.*

XL. Objicienti, quòd si mæchatio committatur à viro, uxorem suam dimittente, per ipsum separationis actum, non per superinductionem alterius uxoris, verba (& dicit aliam) superflua fore; respondet ibidem pag. 83. negando. Hoc enim communiter separationem sequi, & adulterium seu violationem tori, per separationem exercitam, hoc pacto aggravari. Quia enim, pergit ibidem, marito injunctum, ut amet uxorem. Eph. V. v. 25. nec se illi subtrahat, I. Cor. VII. 3. 5. certum est, quòd qui illud per illegitimam separationem omittit, jam dum est adulter, non enim facit, quæ ex ipsa natura & pacto conjugii facere debet, & quia inducendo alteram & què amorem & debitum conjugale priori non tantum subtrahit, sed & cum exclusione prioris alteri tribuit (ut ex Marc. X. II. 12. non obscurè videre licet, mæchatur cum ea) eo gravius

vius peccat, & eo justius adulter appellatur: quod accedit, quod du-
ctio alterius cedit separatae in ignominiam, & ansam præbet adulteri-
rii per aliam maritatem seu medium, ut ut incongruum, aver-
runcandi contemptus.

XLI. Quicquid sit de objectione hac, responsio tota
 nititur superiori commento futili, quod adulterium com-
 mittatur quocunque facto, pacto & fidei conjugali contrario,
 etiam per nudam separationem ab uxore, vel per denegationem
 amoris aut subtractionem debiti conjugalis; & contra quod in casu
 repudii subsequentes nuptiae cum superinducta non adulteri-
 næ, conjunctæ tamen sint cum ignominia & injuria prioris
 repudiatae uxoris, quæ mariti adulterium, per dimissionem
 uxoris commissum, aggravetur. Quæ & cum usu loquen-
 di & cum memoratis verbis Christi è diametro pugnant.
 Nusquam, ex usu loquendi, sacris vel secularibus Scripto-
 ribus recepto, quævis pacti conjugalis violatio, aut quævis
 uxori illata ignominia & injuria adulterium dicitur, sed si-
 gnificatio hæc vocis adulterii purum putum figmentum est.
 Ex usu loquendi autem sola violatio tori & paeti conjugalis
 per copulam carnalem mariti cum alia muliere, vel uxo-
 ris cum alia viro; & sola ignominia & injuria, uxori à ma-
 rito per commixtionem corporis sui cum alia muliere illa-
 ta, propriè adulterium est, neque contrarium hactenus ex
 ullo sacræ aut alterius Scripturæ, quæ quidem alicujus au-
 thoritatis esset, probari potuit.

XLII. Cum ergo huic etiam commento nihil insit, quod
 vel speciem alicujus probabilitatis habeat, pergit Author, &
 auctoritatem Apostolorum in subsidium vocat. Neque,
 inquit n. LXXV. p. 83. Apostoli ita intellexerunt verba sui Salva-
 toris, & uspiam Polygamiam inter Iudeos & Gentes tūm usitatissi-
 mam, recensuerunt inter peccata, excludentia à regno cælorum, quod
 tamen necessarium fuisset, si à Christo prohibita.

E

XLIII.

XLIII. Consequentia ejus est hæc: Apostoli nuspiam recensuerunt polygamiam inter peccata, à regno Dei excludentia. Ergo non intellexerunt verba Salvatoris sui, sicut sonant, & usus loquendi fert, nempe quod qui dimissâ uxore dicit aliam & polygamus sit, ducendo aliam, cùm priori adhuc vinculo conjugali alligatus sit, adulterium committat. Quam consequentiam nullam esse, quis non videt? Quid enim? annon oppositum consequentis: Apostoli intellexerunt verba sui Salvatoris, uti sonant, nempe eum, qui dimissâ uxore sua dicit aliam, ducendo aliam committere adulterium; simul stare potest cùm antecedente, quod est, Apostoli polygamiam nuspiam recensuerunt inter peccata, à regno cœlorum excludentia? Quando autem oppositum consequentis non contradicit antecedenti, tum consequentiam non procedere, Logicis certum est.

XLIV. At, inquit Auctor, si Apostoli memorata verba sui Salvatoris intellexissent de prohibitione polygamias, debuissent polygamiam, inter Judæos & Gentes tūm usitatissimam, inter peccata, à regno cœlorum excludentia, recensere. Sed hoc nuspiam fecerunt. Ergo non intellexerunt ea de prohibitione polygamias.

XLV. Sed hæc æque, ac prior, infirma consequentia est. Concludit enim ab auctoritate Apostolorum negative. Constat autem inter omnes, quod ab auctoritate Scripturæ sacræ Scriptorumque sacerorum non liceat negative concludere, nisi in quæstionibus de articulis fidei. Neque tamen in quæstionibus de articulis fidei etiam ab aliquo vel aliquibus partibus Scripturæ, aut ab aliquibus Scriptoribus sacris negative concludere licet, sed ab universa demum Scriptura iacra, aut ab omnibus Scriptoribus sacris ducenda sunt argumenta negativa: v. g. non procedit consequentia hæc: in aliquibus Scripturæ libris nihil extat de purga-

purgatorio. Ergo purgatorium non est, vel purgatorium esse, non est articulus fidei: est enim argumentum à particulari; sed sic est formanda consequentia: In universa Scriptura Canonica nihil habetur de purgatorio. Ergo purgatorium non est, vel purgatorium esse non est articulus fidei. Unde si faciamus, argumenta negativa ab auctoritate Scripturæ Scriptorumque sacrorum procedere periinde in quæstionibus de agendis, ut in quæstionibus de credendis, tamen consequentia hæc: Apostoli non recensuerunt polygamiam inter peccata, a regno cœlorum excludentia. Ergo Polygamia à Christo *Mattb. XIX. 9.* non fuit prohibita; adhuc vacillabit: procedit enim à particulari ad universalē. Quod si proponatur universaliter hoc modo: In universa Scriptura Polygamia non recensetur inter peccata, à regno cœlorum excludentia; & inferatur: Ergo à Christo *Mattb. XIX. 9.* non fuit prohibita, tūm in antecedente sub universa Scriptura vel continebitur locus *Mattb. XIX. 9.* vel locus hic excipietur. Si illud, tum in antecedente committetur petitio ejus, quod est in principio. Hoc ipsum enim jam est in quæstione, annon in Scriptura sacra, & quidem in *c. XIX. v. 9. Matthæi*, ut & in aliis parallelis locis, Polygamia eo ipso peccatis, à regno cœlorum excludentibus, accenseatur, quo peccato adulterii accenseatur? Sin hoc? adhuc antecedens particulare erit. Nam exceptio vel unici Scripturæ loci tollit universalitatem, vel, ut ita loquar, totalitatem Scripturæ sacræ. Deinde falsum & hoc est, quod Apostoli polygamiam non recensuerint inter peccata, à regno cœlorum excludentia. Audiverant illi à Magistro suo Christo plus simplici vice, quod qui vinculo conjugali uxori suæ adhuc est obstrictus, & ducendo aliam polygamus fit, adulterium committat, atque adeò polygamus sub adulteris contineri, pro certo habebant. Un-

de quotiescumque adulterium in genere recensuerunt inter peccata, à regno cœlorum excludentia, polygamiam etiam inter ea recensuerunt: cùm quæ de genere dicuntur, etiam de qualibet ejus specie dicta intelligantur. Adulterium autem peccatis, à regno cœlorum excludentibus, expressè accensetur à Paulo *I. Cor. VI. 9. 10. Gal. V. 19. 21.*

XLVI. Atque hæc sunt commenta illa, quibus Auctor *Discursus Politici de Polygamia* argumentum, ex *Matth. XIX. 9.* deductum, & modernis propugnatoribus Polygamias oppositum, impugnaturn, imo eversum ivit, sed uti patet, conatu irrito, & successu planè nullo. Summa illorum, ut paucis repetam, redit huc: *I. Matth. XIX. 9.* ne verbum extare de polygamia. Quod falsum esse; & si verum esset, nostro tamen argumento nihil hinc detractum iri, ostensum est suprà *th. XVII. & XIX. II.* In verbis Christi: *Quicunque se separaverit ab uxore sua, excepta fornicatione, & aliam duxerit, mœchatur, verbum mœchari explicari ab ipsomet Matthæo c. V. v. 32. per ποιεῖν μοιχαδας, facere mœchari, & tribui mœchationem viro, uxorem dimittenti, ut causa morali, non quod ipse mœchetur, sed quod uxorem dimissam mœchari faciat.* Quod ipsum quoque falsum esse, pugnare cum usu loquendi, adversari Evangelistæ *Marc. X. u.* explicanti illud per μοιχαδας π' αὐτὴν, mœchari adversus illam, quod est virum mœchari contra uxorem dimissam, non facere ut dimissa mœchetur contra aliam mulierem; & pugnare cum natura mœchationis, demonstratum est superiùs à *th. XIX.* usque ad *th. XXXVII. III.* πορνείας & μοιχαδας, observante Schmidio in *N. T.* significare in genere omnem violationem tori, quocunque modo (per desertiōnem, separationem) contrario pacto conjugali. Quod rursum purum putum figmentum esse, ejusq; nec in Scriptura, nec in Schmidii notis ad *N. T.* ullum vel leve vestigium extare, ostensum est *th. XXXIX. & seq.* Excussis ergo & discussis ita Auctoris com.

commentis omnibus, quibus vim verborum Christi Matth. XIX. 9. elidere laboravit, perstat utique nostrum ex illis deductum argumentum etiamnum invictum, manetque fixum & firmum, quod diximus, Polygamiam pugnare cum primœva institutione conjugii, adeoque cum jure naturali & divino.

XLVII. Cæterum Auctor *Discursus Politici* primus non est, qui in verbis Servatoris Matth. XIX. 9. obscurandis & pervertendis improbam insumfit operam, sed idem ante eum fecerunt faciuntque ex Pontificiis non infimi nominis Scriptores, qui ne concedere cogantur, in fornicationis casu licere marito uxorem adulteram à se separare, non tantum *quoad torum*, sed etiam *quoad vinculum*, transformant illa in duas completas enunciationes, quarum una concernat eum, qui dimiserit uxorem suam, non ob adulterium, sed alia. quacunque de causa; altera illum, qui dimissa uxore dicit aliam. Priorem volunt esse: *Quisquis dimiserit uxorem suam, nisi ob stuprum, nec aliam duxerit, mœchatur;* alteram: *Quisquis dimiserit uxorem ob fornicationem, & aliam duxerit, etiam mœchatur, non quia adulteram dimisit, sed quia alteram duxit.* Atque hinc demum concludunt, in casu adulterii licere quidem viro adulteram à se separare *quoad torum*, non tamen *quoad vinculum conjugale*. Verbum *μοιχαται* autem contendunt aliter accipiendum esse in priori; aliter in posteriori enunciatione: in hac accipiendum illud esse propriè pro *mœchari* sive adulterium committere; in illa impropriè pro *facere mœchari*, hocque probatum eunt ex Matth. V. 32. *Si ob aliam causam, quam ob fornicationem, (vir) dimiserit (uxorem suam) quamvis aliam non duxerit, mœchatur, quia uxorem suam MOECHARI FACIT*, ut c. V. 32. explicatur. *Si autem ob fornicationem dimiserit, & alteram duxerit, etiam mœchatur: non quia adulteram dimisit, sed quia alteram dixit.*

Itaque verbum, mœchatur, hoc loco & adeum, qui ob aliam causam,
 quam ob fornicationem, uxorem dimisit, & adeum, qui cum ob for-
 nicationem uxorem dimisit, alteram duxerit, referendum est, tan-
 quam si diceret, quicunque dimiserit uxorem suam, nisi ob forni-
 cationem, mœchatur, id est, facit eam mœchari, & quicunque alte-
 ram duxerit, (quacunque de causa priore dimissa) mœchatur, id
 est, adulterium contra priorem uxorem committit, ut Marcus in-
 terpretatur, inquit Jesuita Maldonatus in comment. in c. XIX.
 v. 9. Matthæi. Gemina commentus est Cornelius à Lap. in Com-
 ment. in h. l. ubi easdem verè, quas Auctor Discursus Politici, ra-
 tiones commenti sui adfert: nempe eum, qui dimittit uxorem
 non adulteram, sed castam & innoxiam, nec aliam dicit, mœ-
 chari, tūm quia violet jus matrimonii & uxoris suæ, quod sit quod-
 dam mœchari; mœchiam enim significare vitium directè repugnans
 matrimonio, quale sit dimissio uxoris insontis, tūm quia mœchetur,
 id est, faciat eam mœchari, uti explicet Christus Matth. V. 32. Ver-
 ba enim Hiphil, id est, activa simpliciter per dupl. actionem
 exponenda esse, uti norint Ebraice periti. Quæ adduas illas ab
 Auctore Discursus Politici confictas rationes redeunt: Unam
 quidem, quam Auctor B. Erasmo Schmidio in Not. ad N. T. ad-
 scribit, quamvis, ut vidimus, falso, nempe μοιχαθαι signi-
 ficare in genere omnem violationem tori, quo cunque modo id contingat,
 sive per adulterium, sive alio modo (per desertionem, separationem)
 contrario pacto conjugali. Alteram vero, qua idem viro, uxo-
 rem suam dimittenti & aliā ducenti, mœchationem ad-
 scribi dicit, ut cause morali; non quod ipse mœchetur, sed
 quod uxorem dimissam mœchari faciat. Quando enim ver-
 ba in Kal ad imitationem verborum Hiphil dupl. deno-
 tant actionem, prior actio communiter moralis est.

XLVIII. Non jam expendam altius, rectene verba
 Christi Matth. XIX. 9. resolvantur in prædictas duas enun-
 ciationes completas? Neque an verbum μοιχαθαι, in uno
 eo.

eodemq; contextu semel positum duplicem significationem: propriam unam, alteram impropriam, actu sustinere possit? Hæc enim ad præsens nostrum institutum non spectant, quanquam in commento utroque Sophistas verbis Christi vim inferre, nemo, puto, inficiabitur, qui penitus ea inspexerit. In priori quidem: quia verba Christi: *Quisquis dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur*; ut prædicatum unum, ita non nisi unum subiectum habent, quod est: *Quisquis, sive omnis vir, qui non ob fornicationem, sed alia quacunque de causa dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit; & de hoc enunciatur, quod mœchetur.* De altero autem subiecto, nempe de viro, qui ob fornicationem dimiserit uxorem suam, nec aliam duxerit, nihil extat in illis, multò minus de eo dicitur, quod non mœchetur, sed hoc, quicquid est, additur iisdem præter Christi intentionem, nulla cogente necessitate, & contra regulas bonæ interpretationis. Vi exceptionis quidem, in iisdem contentæ: nisi ob fornicationem; per consequentiam ex illis inferri potest, eum qui ob fornicationem dimittit uxorem suam, & ducit aliam; non quidem mœchari, ut nugatores illi, reclamantibus & usu loquendi & bonis regulis consequentiарum, ineptissimè fingunt, sed contrarium, nempe eum non mœchari, atque adeò posse maritum, citra adulterii culpam, se ab uxore adultera cum quoad torum, cum quoad vinculum separare, ut in *Thesibus de Conjugio*, thes. XLIII. ostensum fuit. In posteriori autem commento iisdem verbis Christi interfertur vis: quia uni verbo, in uno eodemque contextu semel posito, actu duplicem significationem tribuere, propriam unam; alteram impropriam; est illud in duo quasi verba, v. g. unum verbum μοχαδαι in hæc duo: mœchari, & facere mœchari, detorquere, quod non tantum violentum, sed etiam tam absurdum est auditu, quam absurdum est dicere

cere', unam & eandem rem simul actu duas habere formas essentiales, inter se pugnantes. Significatio enim actu alis, quam in contextu vox sustinet, est ejus in illo contextu positæ forma actualis; quæ non nisi una esse potest.

XLIX. Quod vero contendunt Pontifici, mæchiam significare quodvis vitium, directè repugnans matrimonio, quale sit dimissio uxoris insontis, eamque tribui Matth. XIX. 9. viro, uxorem castam & innoxiam dimitenti, nec aliam ducenti, non quod ipse mæchetur, sed tūm quod violet jus matrimonii & uxoris suæ, quod sit quoddam mæchari, tūm quod faciat eam mæchari; hæc commenta illa sunt, quæ huc spectant. In his enim sufflant idem cum Auctore Discursus Politici cornu: imò illi, præsertim Cornelius à Lapide, videntur huic præivisse, & faciem prætulisse.

L. Ut autem nunc taceam apertè falsum esse, quod dicunt, Matth. XIX. 9. tribui mæchiam ei, qui dimitit uxorem castam & innoxiam, nec aliam dicit: cùm verba Christi expressè loquantur de eo, qui dimitit uxorem suam (non ob fornicationem, sed alia de causa) ET ALIAM DUCIT: quia ad colorandum prius commentum, quod mæchia in genere significet vitium directè repugnans matrimonio, quale sit dimissio uxoris insontis; Cornelius à Lapide nihil novi afferit, nihil sanè causæ est, ut iis, quibus superius idem Auctoris Discursus Politici commentum impugnatum ivimus, quicquam hic superaddamus. De altero autem, quod verbum *μορχᾶθαι* Matth. XIX. 9. ex c. V. 32. ejusdem Evangelistæ explicandum sit per facere mæchari, quia Cornelius à Lapide illud alio, & quidem Ebraismi fuso incrustare conatur, aliquid adjiciendum est.

LI. Non autem inficiamur, verba in *Kal* accipi quandoque apud Ebræos in significatione *Hiphil*, & denotare duplice actionem; sed universaliter de omnibus verbis in

Kal

Kal id procedere, falsissimum est. Unde nisi à particulari ad universale concludere velit Cornelius à Lapide, primo omnium ei probandum incumbet, verbum ην, cui Græcum μοιχαθαι respondet, accipi apud Ebræos in Kal quandoque in significatione Hiphil, pro eo, quod est facere mæchari. Quod usque adeò falsum est, ut inductione omnium, in Scripturis occurrentium, exemplorum ostendi possit, illud non tantum in Kal uspiam usurpari in significatione Hiphil, pro ut duplē denotat actionem, & idem significat, quod facere mæchari, ut ne semel quidem in conjugatione Hiphil usurpatum inveniatur in universa Scriptura. Quâ fronte igitur dici potest, verbum μοιχαθαι usurpari apud Matth. XIX. 9. per Ebraismum, sive locutione, textui Ebræo Scripturæ V. T. peculiari & propria, profacere mæchari, cum tamen in Scripturis V. T. Ebræum ην, cui Græcum μοιχαθαι respondet, & ad cujus imitationem sic accipi dicitur, neque in Kal uspiam in toto codice Scripturæ V. T. significationem illam obtineat, neque ullibi in conjugatione Hiphil, cuius alias propria est illa significatio, usurpatum inveniatur? Qua specie veritatis Matthæo tribuetur Ebraismus, quem textus Ebræus V. T. penitus ignorat? Deinde si vel maximè Ebræum ην alicubi locorum in Kal usurpatum inveniretur in significatione Hiphil, prout duplē significat actionem, & idem denotat, quod facere mæchari, (quod tamen falsissimum est) non tamen concludi hinc posset, etiam Græcum μοιχαθαι apud Matth. c. XIX. 9. accipiendum esse in hoc significatu. Nam significatio conjugationis Hiphil, quando verbis in conjugatione Kal tribuitur, est impropria, nec locum habere potest, nisi prius ex contextu solidè evictum sit, significationem conjugationis Kal, quæ sola, ut Ebræo ην, in Kal, ita & Græco μοιχαθαι genuina & propria est, non posse locum habere. Quod

F

huc

huc usque à nemine solidè evictum est. Ita hi impostores sumunt sibi licentiam fingendi & Scripturis affingendi quidvis, sine fundamento, reclamante & usu loquendi, & Scripturā, & ratione sanā, & clamant deinde distento rītu, Scripturam esse ambiguam, obscuram, & nihil certi posse ex ea concludi, etiam in locis, quæ vel ipsa solis luce claria sunt : sicut *Maldonatus* de verbis Christi Matth. XIX. 9. quibus vix quicquam clarus dici poterat, post offusas illis multiplices tenebras inclamat: *Matthaeus scripsit obscure, ita ut de ejus sensu atque interpretatione inter nos & hereticos disceptetur: quis non intelligit, hominis esse prudentis, Matthaei obscurum locum ex Marci & Luc & perspicuis verbis interpretari?*

LII. Sed plus fatis de loco Matth. XIX. 9. Ab eo Auctor *Discursus Politici* progreditur ad locum Paulinum I. Cor. VII. 4. Uxor proprii corporis potestatem non habet, sed maritus, similiter & maritus proprii corporis potestatem non habet, sed uxor. ex quo etiam argumentum contra Polygamiam deducis solet, & à nobis deductum est in *Thes. de Conjugio th. LV.* In eo autem elidendo rursum Auctor valde se torquet. Arcet sunt quidem, inquit, communiter, cœu cause sue patronum hostes Polygamias Apostolum Paulum, qui I. Cor. 7. dicit: *Vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier, & mulier non habet sui corporis potestatem, sed vir. Sed omnia in vanum.*

LIII. Hæc autem verba Paulina in vanum afferri, & Polygamias propugnatoribus opponi, probat hunc in modum: *Sicut enim in illis verbis Christi: Sicut misit me Pater meus, ita ego mitto vos: non illico omnibus modis equalis missio filii & discipulorum concipienda est (datur enim, ut in confessio est, aliqua & maxima quidem differentia) ita etiam in illis verbis non equalis potest as mulieris & mariti in corpora mutua est intelligenda.*

LIV. Verum hæc ejus ratio nervum argumenti, quod ex verbis Pauli allegatis contra Polygamiam deduci solet, non

non attingit. Illud enim non ex loco similiū, sed ex loco repugnantium desumtum est, & huc redit: Qui non habet jus & potestatem sui corporis, sed interveniente pacto perpetuo & irrevocabili illam contulit in uxorem, is non habet jus & potestatem uxori, adhuc viventi, superinducendi aliam. At qui maritus non habet jus & potestatem sui corporis, sed interveniente pacto perpetuo & irrevocabili illam contulit in uxorem. Ergo maritus non habet jus & potestatem uxori, adhuc viventi, superinducendi aliam. Major propositio probatur; quia uxori superinducere aliam, est pacto conjugali perpetuo & irrevocabili potestatem sui corporis alteri uxori facere. Repugnat autem, aliquem non habere potestatem sui corporis, sed contulisse illam pacto conjugali perpetuo & irrevocabili in uxorem priorem, & tamen eandem pacto conjugali perpetuo & irrevocabili conferre in alteram, uxore, quae eam jure & pacto irrevocabili habet, adhuc vivente. Quomodo enim quis conferet alteri, quod non amplius habet, sed pacto perpetuo & irrevocabili jam ante alteri contulit? Minor propositio est Pauli, expressè dicentis; *Vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier.* Hæc verò non habet eam aliunde, quam ex pacto conjugali perpetuo & irrevocabili, quod cum marito per contractum matrimonii iniit. Aut ergo verum est, quod dicit Apostolus, virum non habere potestatem sui corporis, sed uxorem, aut falsum est. Falsum esse, citra impietatem, nemo dixerit. Sin verū est, quid argumento nostro hinc decedit, quod ex verbis Christi: *Sicut misit me Pater meus, ita ego mitto vos;* non licet inferre, omnibus modis & qualibet esse missiōnem filii & discipulorum? Ergone propterea etiam ex verbis Pauli: *maritus non habet potestatem sui corporis, sed uxor,* non licet concludere, maritum non habere jus & potestatem uxori priori superinducendi aliam? annon hoc est à baculo ad angulum

Ium concludere? Similia non esse ultra sphæram similitudinis extendenda, & esse in aliquibus etiam dissimilia, bene novimus. Sed quid hoc ad præsens, ubi non ex loco sumilium deducitur argumentum?

LV. Hinc in sumum abeunt omnia, quæ ibidem Autor prolixè adfert, ut inter potestatem mariti & uxoris inæqualitatem quandam intercedere evincat. Dicit: *Maritum majorem habere potestatem, ipsa Scriptura infinitis locis insinuat.* Esto! insinuet hoc ipsa Scriptura infinitis locis! hoc tamen fixum firmumque maneat oportet, quod maritus, utut alias ejus potestas major sit, quam uxor, non habeat potestatem sui corporis, sed uxor: cùm disertè hoc dicat Paulus.

LVI. Dicit porro: *Maritus est Dominus mulieris, poterat inquirere in virginitatem sponsæ, Zelotypiam per aquam amaram probativam exercere, repudiare etiam, quæ mulier non poterat.* Sed hic nondum sequitur, eum habere etiam potestatem sui corporis, ut uxore priore adhuc vivente, aliam ducere, eique corporis sui potestatem per novum pactum conjugale facere possit. Præterquam enim, quod Paulus expressis verbis contradicit, & ait, eum non habere potestatem sui corporis, sed uxorem, oppositum etiam consequentis non repugnat antecedenti. Non enim pugnant inter se, maritum non habere potestatem sui corporis, sed uxorem, ut ipsi integrum non sit, uxore adhuc vivente, ducere aliam, eique potestatem sui corporis facere, quod est contradictorium consequentis; & tamen eum posse inquirere in virginitatem sponsæ suæ, Zelotypiam per aquam amaram probativam exercere in uxorem, & eam, ubi inventa esset adultera, repudiare, quæ ipsum antecedens constituunt. Neque è contrario inferre licet: Mulier non est Domina mariti, non poterat inquirere in virginitatem sponsi sui, zelotypiam erga illum exercere per aquam amaram probativam, repudiare maritum.

tum. Ergo uxor non habet potestatem in corpus mariti ex pacto conjugali perpetuo & irrevocabili, ut, se vivente, maritus eam in uxorem aliam conferre non possit. Possunt enim rursum omnia, quæ in antecedente continentur, cum opposito consequentis simul stare. Quanquam, ex parte antecedentis, non male *Theophylactus in Comment. in b. l.* ait, *uxorem esse servam & dominam; & similiter maritum esse servum & dominum: servam illam & servum hunc: quia neuter* habet potestatem in suum corpus, sed pars altera, nempe *in corpus uxorius maritus, & in corpus mariti uxor: dominam illam, & dominum hunc: quia illa in corpus mariti, hic* in corpus uxorius jus & potestatem habet. Et uxorem etiam potuisse eodem jure repudiare maritum, quo maritus uxorem, haud obscurè innuit Christus *Marc. X. 12.* licet forsan, ut uxor repudiaret maritum, usu inter Judæos non ita receptum fuerit.

LVII. Tertio ait: *ipse Paulus dicit; mulier est allegata viro, quandiu vir vivit, ita ut non possit alteri nubere. Polygamia etenim muliebris seu multiviratus est contra legem Dei, 6. & 10. præceptum. Nuspianum verò dicit Paulus, quod vir sit alligatus mulieri, quamdiu mulier vivit, ut non possit aliam ducere. Polygynicia enim non est prohibita. Sed hæc etiam nullius momenti sunt. Primum enim quamvis Paulus non dicat, quod vir sit alligatus mulieri, quamdiu mulier vivit, Christus tamen, quoad rem, hoc dicit, cum docet, *Virum, dimittentem uxorem, extra causam adulterii, & ducentem aliam, committere adulterium.* Hoc ipso enim significat, maritum alligatum esse uxori, quamdiu ea vivit, ut aliam ducere non possit citra adulterii culparum. Deinde quemadmodum polygamia muliebris est contra legem Dei, & quidem contra sextum & decimum præceptum, ita & polygamia virilis. Præcepta Decalogi enim obligant æquè sexum utrumque, & quæ sexui uni, ea alteri etiam prohibit.*

F 3

LVII.

LVIII. Quartò dicit: Mulier quidem habet etiam aliquam potestatem in corpus mariti, quoad debitum conjugale, seu ἐύοιαν γαμήν, cùm non est prægnans, & vir non est debilis & morbidus. Ita tamen ut omnia mariti arbitrio relinquat, qui uti inséita in uxore potest & debet refrenare concupiscentias inordinatas, aut ad interitum mariti spectantes. Maritus potest suum corpus, præter voluntatem uxoris, non tantum cùm est prægnans, sterilis, vetula, communicare alteri, ancille, sed & quandocunque vult, ut videmus in Abraham, Jacobo, Davide, aliisque. Cùm non vult aut potest mulier, veniat ancilla, ita tamen, ut ad finem vitæ, ceu uxor secundaria, retineatur, ne incurritur in pœnam scortationis, à Deo prohibita.

LIX. Nos non negamus, potestatem, quam alter conjugum in alterius corpus habet, non debere inordinate quovis modo exerceri, sed sanæ rationi convenienter, & habita ratione muliebris pudoris, modestiæ, & reverentiæ erga maritum. Negamus autem, quod potestas uxorius in corpus mariti non longius, quam ad ἐύοιαν γαμήν & debitum conjugale se porrigit. Præterquam enim quod restrictio hæc apud Paulum non extat, Christus etiam Matth. XIX. 9. Marc. X. II. & Luc. XVI. 18. significat haud obscurè, eam porrigere se eò usque, ut maritus, etiam quando de facto ab uxore sua se separavit, non habeat potestatem sui corporis, ut novo pacto conjugali uxori alteri illius potestatem facere possit. Dicit enim expressè, virum, qui alia, quam adulterii causa, dimiserit uxorem, & duxerit aliam, mœchari. Non autem mœcharetur, si haberet potestatem sui corporis, ut aliam uxorem ducere possit. Neque de casu extraordinaire, quo uxor non habilis & ad debitum conjugale inepta est, quæritur, quid juris tum marito conveniat: quo in casu ei judicis Ecclesiastici sententia expectanda est; sed de potestate ordinaria, quam de lege communis maritus, ad procreationem sibi idoneus, in corpus uxorius, itidem ad hunc finem

finem aptæ, & hæc vicissim in illius corpus habeat. Mari-
tum eo casu, quo uxor prægnans aut vetula est, & quandocon-
que vult, posse suum corpus, præter voluntatem uxoris, ancillæ vel
alteri communicare, modò usque ad finem vitæ, ut uxor secunda-
ria, retineatur, assertio est, viris spurcis quidem & carnali
concupiscentiæ mancipatis grata, sed quæ primævæ conju-
gii institutioni ejusque uberiori à Christo traditæ explica-
tioni è diametro repugnat. Neque ad eam fulciendam
idonea sunt Patrum V.T. exemplia. Præterquam enim quod
illi, non prava libidine, sed pio & ex spe promissi Messiæ
excitato desiderio prolis ducti, ancillis communicarunt
corpora sua: de legibus etiam non ex exemplis, sed ex legibus
de exemplis judicandum est, neque viris libidinosis statim
ad explenda carnis desideria, ut licita, in exemplum trahere
licet, quæ olim à sanctis non ex prava libidine, sed pia inten-
tione facta esse legimus.

LX. Quintò denique dicit Auctor Discursus p. 85. Et
præterea non video, quid obstat, quo minus altera uxor, ob parem
contractum maritalem, etiam paria jura & sine confusione & quæ com-
munia habere possit (sicut filii multi æqualia jura respectu parentum
habent) illud tamen jus seu potestas mulieris in virum multas pati-
tur limitationes, & extra seu citra congruum concubitum conjugalem
non habet locum, nec ultra, quam res conjugii, quæ ex fine estimande
sunt, extendi debent, alias maritum oportet esse simul Dominum &
servum, quod absurdum. Et idem jus, quod mulier habet in postu-
lando debito conjugali, habet maritus ob parem in ipsius corpus po-
testatem in recusando.

LXI. Verum hæc etiam ejusdem cum præcedentibus ob-
jectionibus farinæ sunt. Æquè enim, atque illæ, vagantur
extra oleas, neque nervum nostri argumenti attingunt.
Percurremus ea breviter. Et primum quidem quid obstat,
quo minus altera uxor, ob parem contractum maritalem, etiam paria

JURIA

jura & sine confusione æquè communia cum uxore priore habere
 possit, si non videt Auctor Discursus, profectò parum acutè
 vider. Contractum maritalem cum altera superinducta u-
 xore non esse parem contractui maritali cum prima & legi-
 tima uxore, facile vident, qui non planè cæcutiunt. Nam in
 contractu maritali, cum uxore prima ineundo, habebat ma-
 ritus plenam potestatem sui corporis, & poterat eam, cæte-
 ris paribus, per illum facere, cuicunque vellet mulieri : con-
 tractu autem conjugali cum illa prima uxore semel inito,
 potestatem sui corporis non amplius habebat, sed uxor, do-
 cente Apostolo expressis verbis, & quia eam non amplius
 habebat, non poterat eam per novum contractum marita-
 lem alteri conferre uxori, & erat proinde contractus ma-
 ritalis cum altera, ob defectum potestatis contrahendi in ma-
 rito, ipso jure irritus & nullus. Distat ergo contractus mari-
 talis cum altera uxore à contractu maritali cum uxore pri-
 ore tantum, quantum contractus licitus ab illico, ratus ab
 irrito distat. Hinc prior uxor, ut sola legitima conjux est,
 ita sola gaudet juribus conjugalibus; posterior autem, ut
 legitima conjux non est, ita nec juribus conjugalibus ullis
 gaudet. Simile autem desumptum à filiis multis, qui æqualia
 jura habent respectu eorundem parentum, prorsus dissimi-
 le est, & planè huc non quadrat. Quæ enim jura habent
 filii respectu parentum, ea non habent ex inito cum paren-
 tibus contractu libero, ut multæ uxores ad unum maritum,
 si qua jura habent, ex contractu libero cum eo inito ha-
 bent, sed ex naturali sui dependentia ab illis per genera-
 tionem. Sicut autem potestas generandi in parentibus nullo,
 neque naturæ neque divino jure ad unum generationis
 actum determinata, sed naturæ indifferens est & æqualiter
 se habet ad plures generationis actus, ita meritò plures fi-
 lii æqualia habent jura ad eosdem parentes, ob æqualem
 sui

sui ab iisdem parentibus dependentiam per naturalem generationem. Non autem æqualiter se habet potestas contrahendi de communicatione sui corporis, nec ex parte unius mariti ad plures uxores, nec ex patre plurium uxorum ad unum maritum. Illius enim potestas, vi primævæ institutionis conjugii, determinata est ad contrahendum cum una tantum uxore; & harum potestas contrahendi, vi ejusdem, determinata est ad contrahendum cum viro, uxori nondum alligato, ut haec tenus ostensum. Unde polygami sola uxor prima ut potestatem contrahendi, ita & jura conjugalia, ex contractu mutuo resultantia, habet: reliquæ, ut potestatem contrahendi cum viro, matrimonio jam dum alligato, non habent, ita nec jura conjugalia ulla ex contractu illico & sua natura irrito habere possunt. Deinde quas. cunque tandem limitationes patiatur jus seu potestas mulieris in virum, hoc tamen maneat oportet fixum & firmum, uxoris primæ maritum non posse cum alia, jure & potestate illius salvâ, contractum maritale inire, quamdiu prior vivit. Quod enim potestas, quam uxor prima vi contractus maritalis in corpus mariti habet, longius, quam ad agius mutuæ benevolentiae, & eò usque se porrigat, ut nec potestatem habeat maritus aliud ineundi matrimonium, & alteri cuidam corporis sui potestatem faciendi, quamdiu uxor prima vivit, modò ostensum est. Videatur præced. th. LVII. Tertiò maritum esse simul Dominum & servum, diverso tamen respectu: Dominum respectu juris & potestatis, quam in corpus uxoris habet; servum, verò respectu juris & potestatis, quam vicissim uxor in ipsius corpus habet, absurdum non esse, modò dictum, & in Thes. de Conjugio th. LVIII. verbis Theophylacti in Comm. in I. Cor. VII. v. 4. ostensum est. Denique idem jus, quod mulier habet in postulando debito conjugali, habere maritum in recusando, ob parem in ipsius corpus

G

potestatis

potestatem, pugnat cum doctrina Apostoli, qui potesta-
tem conjugum mutuam in sua corpora non extendit ad po-
testatem recusandi debitum conjugale, sed ad jus & potesta-
tem illud postulandi. Unde seq. v. s. vetat, ne alter conju-
gum alteri debitum conjugale deneget, sed si à mutua be-
nevolentia ad tempus, ut videntur jejunio & precibus, abstinere
velint, hortatur, ut ex consensu id faciant, nec alter alterum
invitum, contra jus, quod ad eam postulandam habet, de-
fraudet, & Satanæ ad tentationes periculosaſ januam aperiat.

LXII. Atque hæc ad loca Scripturæ Matth. XIX. 9. &
I. Cor. VII. 4. in quibus, uti vidimus, meritò Theologi in hac,
quæ de polygamia est, controversia arcem causæ suæ ponunt,
ab Auctoris Discursus Politici frivolis commentis & violen-
tis detorsionibus vindicanda, sufficient. Longius progredi,
& quæ pro adstruenda & propugnanda Polygamia in Dis-
cursu suo prolixè disputat, hic expendere nimis foret pro-
lixum. Non enim pondere, sed numero argumentorum
pugnat, & quæ hic in medium artulit argumenta, in Dialogo
de Polygamia, lingua vernacula sub nomine *Johannis*
Lyseri edito: unum enim Scripti utriusque Auctorem esse,
legenti & alterum cum altero conferenti vix dubium esse
poterit; repitivit, & centum numeravit. Quæ licet omnia
futilia, lubrica & infirma sint, tamen si ordine excuti debeant,
ob varias, quas continent, argutias, Scripturarum detorsio-
nes & perversiones, aliasque fraudes & artes illaudatas, plus
exigent operæ & temporis, quam per occupationes mihi
nunc conceditur. Ad fontes præcipuos saltem, ex quibus ja-
stata centum argumenta maximam partem, velut rivuli,
profluxerunt, lectorem, paucissimis tamen, deducam.

LXIII. Primus & potissimum illorum fons est hypothe-
sis illa, quod conjugii institutio continetur verbis: *Crescite*
& *multiplicamini*; quibus Deus in prima creatione protopla-
stis

stis & pariter brutis animantibus; & post diluvium Noach
eiusque filiis benedixit, Gen. I. 22. 28. c. IX. 9. Quod au-
tem Gen. II. 24. legitur: idcirco relinquet vir patrem suum &
matrem suam, & adhærebit uxori sue, & erunt in unam carnem;
concernere tantum historicam narrationem verborum
Adæ, quibus in primis nuptiis, velut primus sponsus usus fu-
erit, non conjugii institutionem. Quanquam, inquit pag. 18. ve-
rius dicendo illis verbis: Crescite, & multiplicamini, quæ Polygami-
am, cœn probatum est, stabiliunt, instituatur conjugium, reliqua vero
pertinent ad narrationem primarum nuptiarum Adamicarum, &
ostenditur, masculum simul & semel cum pluribus non posse maritari,
sed ad exemplum Jacobi unam post alteram ducendam. Et pag. 24.
Lamechus vero deliberata mente, **PRIMAM CONJUGII IN-**
STITUTIONEM & verba præceptiva catholica: **CRESCI-**
TE ET MULTIPLICAMINI, penitus considerans, obedien-
tiam prestare, & se pro virili multiplicare satagens, duas duxit
. uxores &c.

LXIV. Sanè si verba divinæ benedictionis: *Crescite & multiplicamini*; ipsam conjugii institutionem continent, con-
jugium in suo esse specifico nihil includet, præter concur-
sum maris & fœminæ ad procreationem sobolis, quo genus
humanum, natâ subinde novâ prole auctum, conservetur
& propagetur. Neque enim, præter conjunctionem maris
& fœminæ ad sui multiplicationem, quicquam continent.
Erit ergo conjugium, videlicet institutionis, nihil aliud, quam
conjunctionis maris & fœminæ ad procreationem sobolis, sive
unus cum una tantum fœmina, sive successivè cum pluri-
bus, sicut brutis animantibus consuetum est, ad procreatio-
nem sobolis sese misceat, modo illud: *Crescite & multiplicamini*: impleatur. Neque inter conjugium divinitus inter ho-
mines institutum, & inter promiscuam brutorum com-
mixtionem adsui multiplicationem, ex parte divinæ insti-
G 2 tutio-

tutionis quidem, quicquam intercedet discriminis. Quod non difficitur Auctor, quando pag. 51. à brutali, quam vocat, Polygamia ad Polygamiam inter homines argumentatur, hunc in modum: Gen. XXXII. notatu dignum occurrit, quod Jacob ad fratrem reconciliandum ipse obviam miserit dona, nempe 200. capras, & 20. capros, 200. oves, & 20. arietes. 40. vaccas, & 10. boves. Ubi animadvertisimus, Jacobum Pastorem inter bestias & jumenta sua Polygamiam; sita appellare licet, observasse, quod & hodie num faciunt omnes Pastores, bubulci, equisones, imò universi Oeconomii & Patres familias, qui Gallis plures adjungunt gallinas. Jam si Polygamia inter homines est peccatum, quia est contra primam creationem, ubi Deus masculum & fœminam creavit, etiam Polygamia inter bruta erit peccatum, quia etiam cum prima creatione non concordat, ubi etiam Deus par & par creavit. Par & par intrabant in arcum &c. Sicuti verò Pastores non peccant, quando brutis masculis plures fœmellas admittunt. Ita Magistratus, qui Pastorum officium gerit, non peccat, si subditis Polygamiam concedit. &c. Hæc ille, bruto potius, quam homine digna! quæ etiam primo statim auditu piis & caustis auribus ita absurdâ sunt, ut refutationem non mereantur, sed ea recitasse, refutasse sit.

LXV. Facultas generandi quidem est animæ vegetativæ facultas, & propterea hominibus cum brutis animalibus communis, quod nemo difficitur. Quemadmodum autem inter homines & bruta id interest discriminis, quod illi ratione & voluntate libera pollent; hæc ratione & libertate appetitus destituuntur: ita in hominibus facultas generandi, quoad exercitium actuum, rationis judicio, & voluntatis liberæ imperio subest, potestque in actu constitui judicio sanæ rationis convenienter & ad ejus præscriptum, vel etiam disconvenienter rationi sanæ, & contra illius dictamen, prout voluntas libera vel paret recto rationis judicio, vel sensuum judicio ducta, eidem refragatur: & in quantum ad præ-

præscriptum sanæ rationis, vel contra illud exercetur, in tantum ejus actus bonitatis & malitiæ moralis capaces sunt. In brutis vero animantibus facultas generandi, quoad exercitium, subest simpliciter sensuum judicio & sensitivo appetitu, qui ut libertatis expers & necessarius est, ita & ejus actus bonitatis ac malitiæ moralis expertes sunt.

LXVI. Quomodo autem in homine exerceri debeant actus generationis, ut regulæ rectitudinis moralis conveniant, & in suo esse specifico sint actus conjugales, moraliter boni, legitimi & liciti, primæva conjugii institutio præscribit & præcipit. Est enim omnibus divinitus institutis rebus & actibus commune, ut per divinam institutionem in suo esse specifico sanciantur & constuantur, sitque v. g. conjugium verum & legitimum, quod ita, ut institutum, initum est, & actus conjugales legitimi & liciti sunt, qui institutioni conjugii convenienter fiunt. Contrà autem conjunctio maris & fœminæ ad procreationem sobolis, divinæ institutioni disconveniens, non conjugium, sed illicita illorum conjunctio, & scortatio vel adulterium est. Quia autem verba benedictionis: *Crescite & multiplicamini*; non præscribunt, quomodo mas & fœmina ad procreationem sobolis & sui multiplicationem conjungi, & facultatis generativæ actus, ut regulæ rectitudinis moralis conformes, moraliter boni, legitimi & liciti sint, exerceri debeant, sed tantum jubent homines ac bruta *crescere & se multiplicare*, atque adeò actus generandi exercere, nemonon intelligit, ea non posse haberi pro primæva institutione sive sanctione conjugii & actuum conjugalium in suo esse specifico. Contra vero ex verbis Gen. II. 24. *Idcirco relinquet vir patrem suum & matrem suam, & adhærebit uxori sua, & erunt in carnem unam*; accersit Christus Matth. XIX. 5. seqq. judicium de natura conjugii & vinculi conjugalis, docetque iis sancitum & constitutum esse, ut vir & mulier

conjungantur, non promiscuè quilibet mas cum quilibet fœmina, ut in brutis fieri videmus, sed unus mas cum una fœmina, ut duo vinculo indissolubili sint & coalescant in unam carnem, & deserta domo paterna suam propriam domum constituant, & generatione proliis augeant. Quæ ipsa conjugii institutio & sanctio in natura quoque fundata, & hominum mentibus implantata est, ut omnes populi & gentes, in quibus aliquod honestatis ac virtutum studium vigeret, eam pro regula habeant, qua conjugium sancitum & in suo esse specifico constitutum sit, & cui conjugium omne conformari oporteat. Videantur, quæ in *Thes. de conjug. th. VII. VIII. & th. XXXII. seqq.* fusius hanc in rem dicta sunt. Verba igitur, jam ex *Gen. II. 24.* producta, continent institutionem conjugii, non illa *Gen. I. 28. Crescite & multiplicamini.*

LXVII. Quanquam verò verbis: *Crescite & multiplicamini;* quæ nudum exercitium actuum generandi concernunt, Deus in prima creatione etiam brutis animantibus benedixit, & generationis actus, quoad exercitium, illis cum hominibus communes sunt, discriminem tamen inter utrorumque actus, modò assignatum, manet inconcussum, quòd scilicet quos in suo genere bruta, ratione destituta, exercent sine ratione, eos homines cum ratione, & regulæ rectitudinis convenienter exercere oporteat. Unde à brutis ad homines argumentari, & ex eo, quod in brutis animantibus unum masculum cum pluribus fœmellis se miscere, peccatum non est, concludere, quòd in hominibus etiam Polygamia non sit peccatum, non hominis est, cui mens sana est in corpore sanò, sed ejus, qui rationis usu destitutus, instar bruti, brutaliter affectuum & concupiscentiarum ductum sequitur.

LXVIII. Quibus observatis, pars non exigua argumentorum, cùm in Auctoris *Discursu*, tùm in *Dialogo Monogami & Polygami* pro adstruenda Polygamia adductorum, ultrò & sponte

sponte sua cadet, ut adea respondere facile cuvis in promptu futurum sit.

LXIX. Altera Auctoris *Discursus Politici hypothesis est,*
Conjugium esse contractum mere Politicum sive civilem. Ita in
 præloquio ad omnes Magistratus, summos & infimos, in-
 ter alia: *Vestrum inquit, erit, benevolentissimis oculis sine preju-
 dicio aspicere, patronicio dignissimo contra omnes malevolos tueri,
 & Heroico animo. (Polygamiam) CEU CONTRACTUM
 PURE POLITICUM, ad vos solos spectantem, introducere &c.*
 Atque ex hoc velut fonte fluunt, quæcunque ducit, argu-
 menta à paritate contractuum, quos Polygamus cum pluribus
 uxoribus init, à libera potestati communicandi corpus suum plu-
 ribus uxoribus, citra injuriam uxoris primæ, ab æqualibus ju-
 ribus, quæ uxores plures ad unum maritum, ob paritatem
 contractuum, habere possint; itemque quæ de diversitate in-
 ter superinductionem uxoris in casu divorcii, & inter superin-
 ductionem uxoris alterius in Polygamia disputat, quod illa fiat
 sine consensu uxoris primæ dimissæ, & cum illius injuria;
 hæc consentiente prima, & citra illius injuriam fiat. Quæ
 omnia præsupponunt tanquam certum, virum & pariter
 mulierem, ut in aliis civilibus contractibus, ita & in contra-
 ctu conjugali, habere liberam facultatem, illum quidem
 paciscendi de suo corpore, ineundique matrimonium cum
 una, duabus, vel pluribus uxoribus, hanc verò paciscendi de
 suo corpore, cum permissa viro libera facultate alias plu-
 res superinducendi uxores. Quod è diametro pugnat cum
 primæva institutione conjugii, ejusque à Christo Matth.
 XIX. 5. seqq. & ab Apostolo Paulo I, Cor. VII. 4. tradita de-
 claratione, cuius vi Deus ipse copulat & conjungit maritum
 & uxorem vinculo ita indissolubili in unam carnem, ut ne-
 mo hominum eos separare possit, aut debeat, & vi ejusdem
 vir, per contractum conjugalem, usque adeò abdicat se jure
 &

& potestate in proprium corpus, ut eam non amplius habeat, sed uxor, nec vel uxorem semel ductam, à se dimittere, sive repudiare, vel ea de facto & illegitimè dimissa, potestatem in suum corpus, ei semel concessam, recuperare possit, ut uxorem aliam in locum dimissæ ducere ipsi liceat, citra adulterii culpam. Similiter uxor, vi primævæ institutionis, ita accipit potestatem in corpus mariti, velut in partem suæ carnis, ut tam non possit consentire, ut alteri cuidam ejus potestas fiat, quam à marito, cum quo ab ipso Deo indissolubiliter copulata & in unam carnem conjuncta est, se separare non potest. Quæ liquidò evincunt, Conjugium non esse contractum merè civilem: alias enim, sicut mutuo contrahentium consensu initur, ita mutuo eorumdem dissensu dissolvi posset, & viro integrum esset potestatem corporis sui conferre in uxorem cùm abdicative, non reservata sibi potestate ad communicandum corpus suum alteri uxori, tūm cumulativè, uti loquuntur, sive ita, ut quantum juris in suum corpus facit uni uxori, tantum alii vel aliis facere possit; & uxor posset liberè cedere de jure, quod vi contractus conjugalis in corpus mariti habet, & permittere, ut tantum juris, quantum ipsa habet, alteri uxori à marito in corpus suum conferatur. Quæ omnia absurdas sunt, & cum primæva institutione, à Christo Matth. XIX. uberioris declarata, pugnant. Quo observato, rursum magna *Discursus Politici* pars in fumum abiit.

LXX. Tertia hypothesis est; *Quod licuit Patribus V.T. & in iis à Deo reprehensum punitumq; non est, id hodie in N. T. etiam curvis sine culpa & impunè licere.* Quam falsam esse, in hac ipsa Dissertatione sparsim ostensum est. Videatur th. XLIII. & seqq. & th. LIX. &c. Quo rursum observato, cadent argumenta omnia, ex Scriptura V.T. ab exemplis Polygamorum, cùm Sanctorum Patriarcharum, tūm impiorum Cainitarum desumpta.

Coll. diss. A. 50, misc. 57